

JÁN ČARNOGURSKÝ

ŠIMEČKOVE LISTY Z VÄZENIA
ŠIMEČKA'S LETTERS FROM THE PRISON

(jún 1999)

Čítam si Šimečkove Listy z väzenia a odrazu akoby som sa vrátil o päťnásť a viac rokov späť. Síce do komunistického obdobia, ale do svetlejšej stránky komunistického obdobia. Svetlejšou stránkou komunistického obdobia boli nezabudnuteľné stretnutia s priateľmi, so slobodnými ľuďmi, medzi ktorých patril aj Milan Šimečka.

Aké to boli príjemné stretnutia. Či pri šachu, alebo len tak, alebo pri víne Mira Kusého. Diskutovali sme o politike - akože inak, ale snívajú sme aj svoje sny o slobodnej krajine v slobodnej Európe. Boli to sny aj preto, dnes to už vieme, že slobodná krajina v nich vyzerala oveľa harmonickejšie než je dnešná skutočnosť. Ale v tom je pôvab snov.

Najkrajšie sny rozprával Milan Šimečka. Boli obsahovo bohaté, pekne a zaujímavo podané a veľmi presné v predpovedi budúceho vývoja. V Obnovení poriadku, v Kruhovej obraze a ďalších knihách, ale aj v osobných rozhovoroch dokázal Milan Šimečka spojiť malé a

As I read through Šimečka's Letters from Prison, I suddenly find myself re-living a time, more than fifteen years ago, that today we call the Communist period. But it is the brighter side of the Communist period that I now recall. That brighter side was filled with unforgettable meetings with friends and rethinking people, one of whom was Milan Šimečka.

How pleasurable those meetings were - over a game of chess or a glass of wine made by Miro Kusy. We discussed politics - what else? But we also dreamt our dreams about creating a free country in a free Europe. That those were indeed dreams, we now know. For the free country we imagined looked much more harmonious than today's reality is. But therein lies the charm of dreams as opposed to the reality.

Milan Šimečka used to tell the most beautiful dreams. They were rich in their contents, related in a beautiful and interesting way, and also very precise when predicting future developments. In The Restoration of Order, Circular Defence, and other books, as well as in personal conversations, Šimečka was able to interconnect small, human histories and big, world-historical events and place everyday human life into a larger, global perspective. That is what his book, Letters from the Prison, is about as well, although from a different perspective. During that time, fifteen or more years ago, one could write from prison only about one's family and other personal matters (in contrast to today, when one can write from prison about anything).* Šimečka wrote about his family affairs, but he managed to squeeze

veľké dejiny a každodenný ľudský život zasadiť do dejinnej a kontinentálnej perspektívy. Aj Listy z väzenia sú o tom, ale v pozmenenej perspektíve. Pred onými pätnástimi a viac rokmi sa z väzenia smelo písať iba o rodine a osobných veciach. Poznávam, že dnes sa smie písať z väzenia o všetkom. Milan teda písal o rodinných veciach, ale vtlačil do nich svoje úvahy o dejinách a aj o mohutnosti kontinentov.

Slovo vtlačil vlastne nie je namieste, pretože rodina je základnou bunkou spoločnosti a ľudstvo sa v nej odráža ako v kvapke vody. Či neodhaľuje podstatu sveta aj podstatu rodiny napríklad táto veta písaná rodine z ruzyňskej väznice: „Mal som možnosť zväziť hodnoty života a vyšlo mi, že láska vo všeobecnom zmysle, takmer dostojevskom, je asi najzávažnejším poludšťovacím prostriedkom a nie práca ako sa domnieval Engels.“ Alebo iná veta: „Istota lásky je nad všetky istoty sociálne a istoty pokoja a bezpečia.“

V ktoromsi liste Milan Šimečka píše, že by asi mal podpísať vyhlásenie o svojom poslovení. Nevie, či také vyhlásenie nakoniec podpísal, a nie je to dôležité. Na jeho knihách a listoch je cenné práve to, ako v nich spája Bratislavu a Slovensko s Európou a svetom. V Šimečkových listoch vystupuje Železná studienka, Horský park, Pražská ulica, bratislavské Staré mesto, a tak sa dostávajú na rovnakú úroveň obrazotvornosti ako klub v Exeteri, v ktorom sa schádzali Pickwickovci, hostinec u Kalicha alebo mestá, cez ktoré cestoval Štefan Zweig s manželkou na úteku pred nacistami. Stávajú sa európsky zaujímavými.

Väzenský život privádza človeka aj „do úzkych“ a vtedy je sila transcendentálnej podpory neoceniteľná. Milan Šimečka ju nevyznával, ale túžil po nej. V liste z októbra 1982 píše: „Škoda, že neverím v Boha, bolo by to nádherné odovzdať sa do jeho vôle.“ O šesť rokov neskôr, v októbri 1988 sa opäť ocitol vo väzení, tentoraz iba na štyri dni, a potom na stretnutí rozprával, ako osamote v cele pociťoval potrebu modliť sa. Poznal iba starosloviensky Otčenáš - ešte z dejín českej literatúry na brnianskej filozofickej fakulte. A tak sa prechádzal po cele a odriekal starosloviensky Otčenáš. Svätý Tomáš Akvinský by vedel dokonale teo-

into these accounts his thoughts about history and the impact of continental power.

The word 'squeeze' is, perhaps, too strong since the family is the basic cell of any society and the whole of human kind is reflected in the family like in a drop of water. The following sentence, written by Šimečka to his family from Ruzyn prison, reveals both the essence of the world and the essence of the family: "I have had an opportunity to weigh the values of life and I've concluded that love in its general sense, almost Dostoyevskian, is perhaps the most important humanising means and not work as Engels had thought." Or, to take another example: "The certainty of love is above all social certainties, and the certainties of peace and security."

In one of his letters Šimečka writes that he probably ought to sign the declaration of Slovak naturalisation. I do not know if he eventually signed such a declaration, and it is not important now. What is valuable in his books and letters is precisely the way he connected Bratislava and Slovakia with Europe and the world. Železná Springs, Horský Park, Prague Street, and Bratislava's Old Town merge together in Šimečka's letters and so signify and become part of the same picture as the club in Exeter where the Pickwick's used to meet, the [Sveik's] U Kalichu, or the places through which Stefan Zweig travelled with his wife as they fled the Nazis. They become interesting in a European context.

At those times when prison life makes one feel down, the power of a transcendental faith can be invaluable. Šimečka did not believe in the divine, but still he sometimes longed to. In a letter dated October, 1982 he writes: "Pity that I do not believe in God, but it would be beautiful to give oneself over to his will." Six years later, in October, 1988, he was imprisoned again - this time for four days only - and afterwards, during our meeting, he said how, in the loneliness of a cell, he had felt the need to pray. He only knew the old Slavonic "In the name of the Father" - which he recalled from his studies of the history of Czech literature at the Philosophical Faculty in Brno. So he paced his cell and recited the old Slavonic prayer. St. Thomas Aquinas would be perfectly able to

logicky vyjadriť to, čo ja vyjadriť svojím pocitom: Mám pocit, že Milan Šimečka sa teraz na nás pozerá, s porozumením a láskou sa na nás usmieva zo sveta slobody a večnosti viediac, že sa s nami opäť stretne ešte osobnejšie a vrúcnejšie než sa s ním stretávame dnes, tu cez jeho Listy z väzenia.

V knihe sú publikované Šimečkove listy z väzenia. Vo viacerých z nich si „teskní“, že už dlhšie nedostal od nikoho list do väzenia. Vysvetlenie je v liste, ktorý mi v auguste 1989 napísal Milan Šimečka do väzenia. Kópiu poslal mojej manželke a v sprievodnom liste napísal: „Bo som navyknutý písať listy z väzenia domov a vždy som sa čudoval, prečo mi tak málo píšú zvonka, keď to majú také jednoduché. A teraz som zistil, že písať listy do väzenia je oveľa ťažšie ako naopak.“ V samotnom liste napísal: „Milý Jano, máš už odkrútené dva týždne, čo je podľa mňa dosť na to, aby si človek mohol spracovať jednu dôležitú ľudskú skúsenosť. Takže keby bolo na mne, povedal by som: Stačilo, pod' domov. Lenže na mne nezáleží a nezáleží ani na Tebe a dosť dobre ani neviem, na kom záleží. Ty by si asi pristal na tvrdenie, že je to v božích rukách, čo sa mi od začiatku aj tak javí... Bol by som najradšej, keby toto bol posledný list, ktorý píšem do väzenia.“ Bol to naozaj posledný list, ktorý písal do väzenia. Aj vďaka tomu, že predtým písal listy z väzenia, pretože sa sám dostal do väzenia.

Milan, chcem ti poďakovať za ten list do väzenia a za všetky listy z väzenia.

express in theological terms, what I can express only with my feelings. I have a feeling that Milan Šimečka is now watching us, with sympathy and love, smiling at us from the world of freedom and eternity, knowing that he will meet us once again ever more personally and ardently than we encounter him here today through his Letters from the Prison.

In several of his letters, he “complains” that he has not received a letter from anyone for quite some time. The explanation can be found in a letter that Milan Šimečka wrote to me in prison in August 1989. He sent a copy to my wife and added in an accompanying note: “I was used to writing letters home from the prison and I always wondered why I received so few letters from outside, when it is so simple for them.” In the letter itself he wrote: “Dear Jano, you’ve done two weeks already, which I think is enough for one to master one important human experience. If it were up to me, I’d say: “Enough, go home”. But, it’s not up to me and it is not up to you, and I don’t even properly know who it is up to. You would perhaps agree with the judgement that it’s in God’s hands, which has appeared to me to be so from the very beginning. I’d be happiest if this were the last letter I were to write to you to prison.” It really was the last letter he wrote to me to prison.

Milan, I want to thank you for that letter to prison and for all your letters from prison.

* The author is currently the Minister of Justice in Slovakia.

10. DECEMBER 1989

Milana Šimečku jsem poznal na počátku sedmdesátých let, tedy na počátku tzv. normalizace. Byl to ostatně on, kdo napsal v té době asi nejdůkladnější rozbor celé té normalizační éry. Jeho kniha Obnovení pořádku je výbornou analýzou tehdejší situace, měla jistý až fenomenologický přídech, ale zároveň byla velmi čtivá.

Milan Šimečka i já jsme se pak po celá léta sedmdesátá i osmdesátá zúčastňovali setkání těch tehdy zakázaných spisovatelů, kteří později začali vydávat časopis jménem *Obsah*. Do tohoto spisovatelského seskupení Šimečka ze Slovenska pravidelně dojížděl - naše setkání se konala snad téměř každý měsíc, určitě několikrát do roka na různých místech, vždy u někoho na chalupě nebo v bytě - a obvykle úvodem předložil (stala se z toho během doby tradice) svůj politologický rozbor situace. Mnozí se mu permanentně posmívali, že je příliš velký optimista, býval to ale velmi věcný, rozvázný, možná až trochu rozšafný výklad, který se vždy vyznačoval obdivuhodným nadhledem. Šimečka byl sice člověk velmi citlivý, který všechno velmi prožíval, a člověku vedle něj bylo dobře právě pro jeho vnímavost a citlivost, nicméně to neznamenal, že by ve svých úvahách podléhal přílišným emocím, že by se na něco příliš rozčiloval nebo byl něčím přemrštěně nadšen. Dokázal se prostě nad

VÁCLAV HAVEL

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Iknew Milan Šimečka at the beginning of the seventies, that is, at the beginning of the so-called period of normalisation. It was Milan who wrote what is perhaps the most thorough analysis of the entire normalisation era. His book, The Restoration of Order, is an excellent analysis of the situation which prevailed at that time. It has a certain phenomenological touch but is, at the same time, very readable.

Throughout the entire seventies and eighties, Milan Šimečka and I took part in the meetings of writers who were then banned and who later began to publish the journal, *Obsah*. Šimečka regularly came to these meetings from Slovakia - our meetings took place nearly every month, certainly, several times a year, in various locations, always in someone's country house or a flat - and, in a practice that quickly became tradition, he presented his political analysis of the situation at the start of each meeting. Many of us derided him for being perennially over-optimistic, but his presentations were always frank, thoughtful, perhaps a little too impassioned, and always admirable for their remarkable scope. Šimečka was a sensitive and perceptive man who took everything deeply to heart - indeed, his sensitivity to others made one feel a sense of well-being in his presence. Nevertheless, this did not mean that his analyses ever succumbed to excessive emotion nor did he get upset or overly excited by our debates. He succeeded in rising above whatever subject that was then under dispute in a calm, deliberate, and matter-of-fact style - as if he was watching all this worldly commotion from someplace higher up. He was above things.

předmět úvahy povznést, a při svém klidném, pomalém a věcném výkladu jako by se na to všechno hemžení světa díval odněkud z vyšších míst. Byl nad věcí.

Po čase jsme se s Milanem Šimečkou krátce sešli tak říkajíc zaměstnanecky, kdy jsem ho pozval na Pražský hrad - ještě v oněch prvních, jaksi revolučních dobách, kdy prezidentská kancelář ještě nebyla pořádným úřadem, vše bylo poznamenáno improvizací a hledáním správného způsobu práce. Vedl toho půl roku kolegium mých poradců. Zemřel náhle, nečekaně, všechny nás to šokovalo... Vzpomínám, jak jsme všichni letěli na jeho pohřeb do Bratislavy.

Přiznávám, že jeho věcný pohled na politické dění mi dnes velice chybí. Bylo by dobré, kdyby s námi ještě býval nějaká léta setrval.

After some time had passed, Milan Šimečka and I met again for a brief period, when I invited him to work at Prague Castle as a counsellor. It was in those first, revolutionary days, when the Presidential Chancellory was still not a proper office, when everything was improvised, and when we were still searching for the right way to do things. For a half-year period, he headed the team of my advisors. He died suddenly, unexpectedly; we were all shocked. I remember how we all flew to Bratislava to attend his funeral.

I confess that today I miss his frank views of political events. It would have been good if he could have stayed with us a few years longer.

IVAN KADLEČÍK

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Je tu nadbytok necitu, nevášne a nevrúc-
nosti; suchých očí, nerozhovoru pri víne
a nepočúvania, ale poučania a manipulácie,
neporozumenia.

Nadváha nesúcitú a nemilosrdenstva; neú-
cty a neodpovedania na listy i neobjatia pri lúč-
ení, nemlčania.

Prevaha neúsmevu a neotvorenosti; ne-
noblesy, netaktu, nedôvery a nemyslenia na
smrť, neutrpenia a nesúcitú, nebolesti; nera-
dosť z jestvovania.

Všetkého toho bolo s nami o čosi menej,
keď sme sa mohli stretávať s človekom
Milanom Šimečkou.

Ale nevyhovárať sa dnes na neho, rad-
šej po kvapkách uberať sa z veľkej presily, lebo
on to už telom nemôže: iba chce skoro ako ne-
mŕtvy.

jeseň 1999

*Jednu z kapitol môjho rukopisu Epištoly tvorí nasledujúci
text zosnulému Milanovi, datovaný v decembri 1989:*

Chystal som sa Ti napísať, brat moje-
duše, ale kým som sa rozkýval, sti-
hol si šikovne odísť k otcom, pridať sa
k mŕtvym, k (rozhodujúcej?) väčšine.
Mienil som napísať Ti najnovší vtip o...

Ale bolo, vieš, treba ošetriť sudy pre nové
víno, nuž som ich vyteperil zo skalnej pivnice
(na stenách okato iskria slzy, aby udržali ne-
premennosť klímy), položil na chrbát na vodo-
rovňný rebrík, lačnými dľaňami hladil ich opti-
málne a funkčné i ladné tvary, kým som nezo-
šúchal mnohofarebnú ročnú pleseň a staroot-
covské pavučiny, a staré drevo nadobudlo sta-
ručnú čerň (len temnota má správnu teplotu),
čo pohlcuje lúče a všetko, potom som ich, gu-

laté súdky oba nerovnaké, nežne ponatieral sľnečnicovým olejom, vymasíroval, vyleštil ako vetu, nech čakajú na svoje naplnenie - v tom je ich význam, v tej žičlivej plnosti, plnej seba pre iných. Tak sme sa všetci spolu nežnili. Z tohtoročného vína sa ale už nenapiješ. No tú pivnicu si iste dobre pamätáš, ide sa do nej rovno dolu z vonkajšej chodby, ktosi zabudol privrieť sklopné vrátka, nuž si sa v hodine medzi psom a vlkom zgúľal dolu schodmi vlni, Tvoj list mi to pripomína: „Pôvodne som chcel pred ženou zatajiť, že som spadol do pivnice, lebo by ma nechcela nikde pustiť, lebo sa raz prizabijem. No vyzliecť som sa musel, a tak zbadala odreninu na rebrách, musel som si vypočuť litánie. Inak cesta bola dobrá a aj nejaké dobré správy sa objavili, nie že by zasa až tak moc dobré. Z Moskvy volali Mirovi o nejaké informácie v súvislosti s ruským vydaním Dominovho *Démona súhlasu*. Niečo sa predsa len hýbe.“ Začína sa Koniec nehybnosti.

Počúvam Ťa teraz z nedávneho magnetofónového záznamu, kde sa ma v rozhlasovej besede pýtaš, ako som prežíval svoju vidiecku *splendid isolation* počas najnehybnejšej nehybnosti dejín, a ja odpovedám, že som bol aj trochu rád, keď som si mohol sám na sebe vyskúšať, koľko asi znesiem a čo unesiem - podľa toho si človek môže vážiť seba, nestratiť samouctu (kto trpí, ten panuje), a ešte Ti odpovedám, že aj teraz, v nových podmienkach, by si mal tvorca uchovať, pestovať - krehký prútik viniča hroznorodého - čo najviac sústredenej osamelosti, veď vieš.

Aj na filmovom zázname Tvojho Martinovej japonskej kamery z apríla 1989 vidím: rómsku pripitú kapelu, tancujeme tu čardáš - a tajní majú pohotovosť (to na kamere nevidno), a počujem: Cigánsky plač a Rákoczyho marš. Vidieť to dnes všetko zachytené zázrakmi techniky pôsobí dosť skľučujúco, vanie z toho akási melancholická irónia. Oveľa bližšie, hodnoverne a dôvernejšie mi Ťa pripomína živé priezračné víno, ktoré mi čosi utešujúce šepce do ucha, keď ho priložím k čiernej sudovej dierke, lebo v hĺbinách suda pracujú, žijú a hmýria sa miliardy mikroorganizmov (mikroorgazmov), kvasiniek, pretvárajúcich podstatu. Na to víno sa ponášaš - je čisté, statočné, bez cudzích prísad a falše. A ušľachtilé, noblesné, harmonic-

ké, dôstojné, aristokratické duchom svojim. Mimochodom, v súvislosti s tým duchovným aristokratizmom, možno Ťa bude zaujímať, čo hovorí tvoj menovec Milan: subtílny mysliteľ a maliar Thomka Mitrovský. Napísal kdesi, že vlastni zaujímavú knihu, volá sa *Rembrandt als Erzieher*, a v nej je plno vlastnoručných Vajanského margových poznámok. Je tam napríklad veta *Ein guter Aristokrat ist der beste Demokrat*. Riadok je vraj hrubo ceruzkou podčiarknutý a pripísané je k tomu: „tak je!“ Mitrovský pokračuje: „No počujte! Nech tak Vajanský dnes žije, toto „tak je!“ zavolá do sveta na plné ústa. Nejedným fulminantným článkom bol by nemilosrdne krstil demokratické experimentovanie našich víťazov!“ A ďalej: „Vulgárne sa myslí, že hrať veľkého pána, to že je ten aristokratizmus. Vieme však, že aristokratizmus znamená vlastne syntézu ľudského snaženia von sa dostať zo surového stavu, duševnou silou a mocou hmotných prostriedkov vyšínúť sa nad úroveň všednosti a beštiality ľudského plemena“ (1926).

Milan milý. U Sergeja Machonina na chalupe v lete t. r., keď sa už vyplnili Tvoje najoptimistickejšie vízie, ktoré sme roky od Teba počúvali a ktorými si nás utešoval a dodával sily, si povedal: Ale já jsem vám lhal! Bol to vynikajúci žart. Alebo ktovie... Odkiaľ, sám zráňaný, si však bral mravnú energiu posilňovať iných? Ajhľa, v júni 1989 mi píšeš: „Hlavu hore, Ivan. Ak počúvaš rádio, musíš čerpať nádej z pohybu vo veľkých dejinách, tam sa to pekne vyvíja. Tak sa drž, brat môj, slnko svieti, všetko je zelené a ja by som dal neviem čo za to, keby som si vedel zahrať niečo povznášajúce na organe...“ (Tak - o rok a ešte čosi Ti - alebo nám? - v krematóriu zahrajú Bachovu chorálovú predlohu č. 66 z organovej zbierky Letňana a Wurma; znehybnel si telom, ktoré sa ukončilo.)

Za listy, Milan, Ti hlboko ďakujem: pomáhali žiť, keď bolo teskno a praslovansky tklivo. Aj takto, 10. 11. 1989: „Vykašli sa na spleen aj na splín. Veď vidíš, čo sa deje. Nevieam, či vy tam chytíte ORF, ale to, čo som videl včera, totiž ako ľudia liezli z oboch strán na múr v Berlíne a tam sa objímali a plakali, to bolo naozaj niečo, o čom som si myslel, že sa nemôže stať. A to som známy optimista. Kamarát môj,

ináč s očami mi nie je do smiechu, včera som bol na prehládke a že vraj už mi nie je vidno na pozadie, natoľko mám zakalené šošovky. Takže ma čaká operácia a z toho nemám veľkú radosť. Poondiate dejiny ma oklamali, dali sa do pohybu až neskoro, takže ich poriadne ani neuvidím. Ty máš výhodu, zavrieš oči a hráš na organe. Pozdravuj ženu a deti a piš, lebo neskôršie nebudeš mať čas."

Nuž tak, dosť som toho popísal dnes - a na čo toľko slov? Bude treba teraz už len škrtať, lebo literatúra nie je písanie, ale predovšetkým

škrkanie. (Literatúra je škrtenie.) Takže som sa ani nedostal k načatej slúbenej anekdote. Ale ak to bude čo len trochu možné, stretneme sa raz dakde v ďalšom rozmere, v inom spôsobe bytia, potom Ti ju dopoviem - aj tak sa ešte nevie, akú má ten frk pointu; možno ani nie smiešnu; možno ani nie veselú.

Tvoj Ivan

AGNEŠA KALINOVÁ

NENORMALIZOVANÉ STRETNUTIA S ISTÝM OBČANOM MILANOM ŠIMEČKOM

(Mníchov, marec 1995)

Ked' som na jeseň 1978 odchádzala s mužom a s dcérou do emigrácie, dal mi Milan spolu s niekoľkými ďalšími darčekom, ako bola vlastnoručne do plechu vytepaná československá zástava, na pamiatku svoju fotografiu. Stál na nej usmievaný a plavý a bradu si s profesionálnym pohybom nekladného hrdinu opieral o riadnu robošskú lopatu. Na druhú stranu sa pod venovaním a dátumom podpísal ako istý občan Milan Šimečka.

Vypožičal si totiž titul nedávno predtým publikovaného, tuším dvojdielného hanopisu v Bratislavskej Pravde. Nebol to, prirodzene, ani prvý ani posledný štvák proti nemu, ale keď sa na to dnes dívam, týmto titulom vlastne dosť presne vystihol, čo Milan svojím spôsobom života i spôsobom písania tak dôsledne sledoval: byť občanom, zrelým a svojprávnym obča-

nom, plniť si aj za cenu rizika pre seba i rodinu a z toho vyplývajúce povinnosti, teda medzi iným dožadovať sa pre seba i pre spoluobčanov všetkých svojich práv. Predovšetkým práva na vlastný, nikým dopredu nenalinkovaný názor na dianie okolo seba.

Fotografiu som dlho nosila v priesvitnej priehradke peňaženky, po čase sa mi však už zdala akási neprimeraná: z diaľky som sledovala, ako si Milana osud, či presnejšie neúprosná, ale anonymná ruka normalizátorov surovo podáva, ako ho zavreli a potom s nalomeným zdravím o rok zas pustili, ako sa so slabnúcim zrakom ďalej bil o svoju dôstojnosť, ako zápasil so slovami, aby im navzdory všetkému vdýchol nielen svoje myšlienky a presvedčenie, ale aj ľudskú bezprostrednosť a šarm ľahkosti. Pritom si čoraz naliehavejšie uvedomoval, cítila som to z jeho riadkov i z hlasu v telefóne,

ako nenávratne plynie čas a aká neistá je perspektíva zásadných zmien, ktoré nám všetkým, blízkym i vzdialeným neprestal sľubovať. To bolo začiatkom osemdesiatych rokov.

Keď som ho po jedenástich rokoch a to presne na konci osemdesiatych rokov, deň pred Silvestrom 1989-90 opäť stretla v Mníchove, jeho úsmev sa nezmenil, ale i tak to už nebol mladý muž z mojej fotografie, ktorý pokojne mohol vystupovať v role hrdinu zo sorealistického filmu. Nad úsmevom sa vznášalo trocha skepsy, plavé vlasy nepatrne zredli a nebola som si celkom istá, či nie sú skôr osivené. Pre mňa nezvyklo hrubé sklá zahmlených okuliarov celkom neprekryvali smútok v očiach. Kdesi mám fotografiu aj z tých dní, ale bez venovania.

Chcela by som však predovšetkým zaspomínať na obdobie, ktoré sme s Milanom a s jeho rodinou najintenzívnejšie spolu prežívali: na to, ako sme na vlastnej koži skúsili obnovenie reálnosocialistického poriadku, ktoré Milan vo svojej prvej samizdatovej knihe tak presne pomenoval a analyzoval. Teda na desaťročie od pražskej jari po Chartu 77 a potom po emigráciu našej rodiny. Vídali sme sa v tých rokoch priemerne raz - dvakrát za týždeň, podelili sme sa o strasti a prečo to tajiť i o príležitostné slasti, aké nám naservirovali zamračené, ale neraz aj tragikomické veľké dejiny a naše, zväčša nemenej klopotné, ale chvíľami i veselé súkromné malé dejiny.

Už neviem kedy presne som sa s Milanom zoznámila, ale muselo to byť niekedy v šesťdesiatych rokoch. Zaregistrovala som ho ako jedného zo sympatických mladších manželových kolegov na Vysokej škole múzických umení, kde obaja učili. Zato si dobre pamätám (takmer počujem svoj mierne vyčítavý tón), ako som sa niekedy na samom začiatku onej jari, teda už vo februári či v marci 68, spýtala manžela prečo nepovie tomu Milanovi Šimečkovi, že keď tak inteligentne vypisuje do *Literárok*, mohol by čosi napísať aj do *Kultúrneho života*, ktorý som vtedy do roztrhania tela redigovala. Milan skutočne čoskoro do *Kultúrneho života* napísal: volalo sa to *Návrat do Európy* (mal priam vaculíkovský talent na osudné titulky!) a bol to jeden zo smrteľných hriechov, ktoré pro-

ti nemu o dva roky vytiahli pri straníckych previerkach, keď ho vytipovali a vypudili z komunistickej strany.

Keď som po prvýkrát bola u Šimečkovcov v byte na Pražskej ulici za bratislavskou hlavnou stanicou, už bolo chvíľu po veľkej nádeji, nastala jeseň. Do Bratislavy prišiel Ludvík Vaculík ešte s kýmisi z *Literárok*, aby s redaktormi a spolupracovníkmi už nevychádzajúceho *Kultúrneho života* dohodovil obsah slovenského čísla, ktorým ich chceli pražskí kolegovia potešiť a povzbudiť. Po porade sme sa vybrali k Šimečkovcom, kde žiarila taká upravenosť a pohoda, že mi vôbec na um nezišlo, aký je ten dvojizbový byt v podstate tesný pre oboch píšucich, prekladajúcich, neustále čosi študujúcich manželov vysokoškolských pedagógov s dvojicou dorastajúcich synov. Možno mi to došlo až po rokoch, keď som žila dávno v Mníchove. Spýtovala som sa však už vtedy Evy či Milana, odkiaľ majú tie dve krásne farebné litografie Fernanda Légera, s tým spojenú historiku som však zabudla, hoci som si ju po čase na vlastnú žiadosť znova vypočula. Neskôr k litografiám pribudla ešte koláž od Koláča, ale to je už udalosť z neskorších rokov. Vtedy, na jeseň 68, nám Vaculík za všeobecného a najmä Milanovho nadšeného súhlasu objasňoval svoje heslo dňa: nepředposírejme se...

O pár týždňov sme s Milanom a s Evou oslávili prvý z našich spoločných Silvestrov. Nový rok 1969 sme vítali u nás, na Kúpeľnej ulici, v priesečníku medzi Carltonom a Dunajom, bolo nás tak do tucta, aj s milým mladým Francúzom synom známeho publicistu, ktorý sa neobyčajne angažoval za Dubčeka, socializmus s ľudskou tvárou a za nás všetkých, ale osobne si už netrúfal do okupovaného Československa. Mladík prišiel z Paríža aj s pôvabnou slečnou, ktorú nám staromódne predstavil ako svoju sesternicu či snúbenicu a Laco, môj manžel, každému z prítomných aspoň raz za tú noc ukázal telegram, v ktorom nám slávny karikaturista z Talianska na novoročné povzbudenie pripomínal, že popri bratoch máme aj priateľov. Všetci sme sa teda tváрили, či aj verili, že svet je gombička a všetko sa v novom roku na dobré obráti. O polnoci povedal Milan prípitok na *Kultúrny život*, na jeho vzkriesenie. S ďalšími stratami sme zrejme vte-

dy ešte nerátali, takže sme si aj zatancovali.

Nič sa však neobracalo, najmä nie na lepšie, presedeli a prediskutovali sme o tom s Milanom a s nápadne sa zmenšujúcou hŕstkou ďalších priateľov dlhé hodiny, rozoberali sme chýry, klebety, povesti, analyzovali sme stupňujúce sa novinové kampane proti reformistom a iným sionistom, ale stále sa nám akosi nechcelo veriť, že povedané s V+W - *poměry se konsolidují směrem k nule* a to nadhlo a neodvolateľne. Ten pocit ma hádam prvý raz ovanul, pokým ma nepochytí zlosť a vzdor, som totiž z radu skutočných a nenapraviteľných optimistov, na akého sa Milan azda vždy len štylizoval, keď k nám raz hneď popoludní nečakane vpadol. Osebe to nebolo nič zvláštneho. Veď aj v rokoch, keď sme vôbec nerátali s tým, že nám odpočívajú telefón, alebo že nás dokonca sledujú, priatelia často prichádzali neohlásení na kus reči a na šálku kávy. Len tak, idúcky okolo. Bývali sme v strede mesta, manžel pracoval zväčša doma a pri jeho schopnosti rýchle sa opäť koncentrovať na robotu, mu takéto vyrušenie vôbec nevadilo. Netušil, že si z toho slediči raz vyfabrikujú zárodok sprisahania.

Ukázalo sa, že tentoraz neprišiel Milan len tak, idúcky okolo. Išlo o čosi vážne aj keď to vyslovil poľahky, akoby mimochodom, keď už bol chvíľu posedel, vypočul si naše novinky a takmer dopil svoju kávu: Dnes mám štyridsať rokov a práve som dostal výpoveď zo školy. Možno poradie v akom to uviedol bolo opačné, ale viem, že ma zamrazilo. Uvedomila som si totiž, a neraz sme o tom neskôr s Lacom hovorili, tú relatívne väčšiu generačnú osudovosť, či povedzme len smolu už v pomere k mojim šiestim, ale najmä k Lacovým sedemástim rokom navyše: on už čosi skúsil, prežil, urobil, ba takmer dokončil, aj keď tiež za krajne nepriaznivých okolností, uprostred neustálych hektických a nevypočítateľných atmosfericko-politických tlakov a zmien, aké predstavovali štyridsiate, päťdesiate, ba i tie relatívne požeňnané šesťdesiate roky pre človeka, živiaceho sa perom. Milan sa však presne štyridsaťročný, teda na vrchole tvorivých schopností, duševných síl a elánu ocitol v situácii načisto zablokovej, čelom k múru zákazov: čokoľvek publikovať, slobodne a verejne rozvíjať a potom konfron-

tovať svoje myšlienky s inými, venovať sa mladým ľuďom, práci na vysokej škole, ktorú miloval a ktorú robil výborne a úspešne. Ba ešte aj s nemožnosťou pokojne si študovať, s prítomným informácií na úrovni storočia.

Vtedy, na začiatku sedemdesiatych rokov, však nestála v popredí obava z intelektuálnej frustrácie, smútok rozlúčky s doterajšou prácou a problém vlastných nevyužitých tvorivých schopností. Na krku mal každý z nás - Milan ako práceschopný pomerne mladý muž dvojnásobne - naliehavú otázku ako a kde získať nové zamestnanie. Na základné živobytie aj ako krytie pred hlúpym ale nebezpečným paragrafom o príživníctve, ktorý hrozil trestným postihom, ak si normalizačným kádrovaním postihnutý nenašiel chytro inú prácu. Aj keď hlboko pod svojou kvalifikáciou, bez perspektívy zmysluplnej činnosti.

Milan sa tu rozhodol celkom nezávisle od lokálnych konvencií a tým nenápadného, nezavadného, teda slušného chovania. Neurobil to, čo od neho očakávali, hore i dole ba aj uprostred, politická verchuška, bývalí kolegovia ešte sediaci na svojich miestach i terajší spolutrpitelia, rovnako ako on prepustení z úradov, škôl či redakcií: neprijal miesto, ktoré mu aj keď len na pol úst a s milostivou zhovievavosťou ponúkol bývalý univerzitný kolega, teraz všemocný ideologický tajomník slovenského ÚV KSS Ľubomír Pezlár. Milan totiž, ako nám tiež trochu prekvapeným, ale rýchle presvedčeným vysvetlil, vôbec nestál o milosť, aby mohol za mizerný plat (hovorili sme tomu dvetisícpäťstovka, čo znamenalo maximálny plat dvetisícpäťsto korún brutto a súčasne pripomínalo zákon č.255 o uznaní účasti na protifašistickom odboji), trčať plných osem hodín v akomsi zbytočnom, zle vedenom archíve, unuďiť sa na smrť a ešte prejavovať za to komusi vďačnosť. Pritom bolo práve toto pochybné slovenské privilégium, šanca zotrvať aspoň zdanlivo v zamestnaní na úrovni, v suchu a v teplúčku, sladkým tajomstvom zakríknutosti a dvadsaťročnej pasivity veľkej časti z partaje i z pôvodného zamestnania vyhodenej slovenskej inteligencie. Milan Šimečka takmer jediný odmietol sadnúť na lep tomuto válkovsko-pezlárovskému triku, ktorý si vynucoval vďačnú poslušnosť za to, že na rozdiel od situácie v

Čechách, nikomu zo slovenskej inteligencie nedovolili zostúpiť až do nížin (občas aj o čosi lepšie platených) robotníckych povolanií.

A tak sa, aby sme si to neidealizovali : sčasti zo vzdoru, sčasti z hrdošti na vlastné dve zdravé ruky a vtedy ešte železné zdravie i na ostravský pôvod, sčasti hádam aj z túžby po malom dobrodružstve a predovšetkým z čirej, krásnej, ľudskej i vedecko-sociologickej zvedavosti, ako to tam dole medzi tými jednoduchými ľuďmi v skutočnosti vyzerá, začala Milanova anabáza. Tí hore, vrátane eštechákov a útočníkov z Pravdy, to označovali za Milanovu zámernú a zlovoľnú provokáciu. Akoby bolo bývalo jeho súkromnou vôľou, rozhodnutím a provokáciou, že už neprednášal na Vysokej škole múzických umení...

My, jeho kamaráti, sme si z jeho robotníckych skúsenosti užili vlastne vždy hlavne to pozlátko: zabával nás historikami o svojich šéfoch i iných poloveličinách, ktoré sprvu rozvážal ako šofér akéhosi štvrtvedeckého ústavu. To sa mu však pochopiteľne a rýchle sprotivilo, ešte kratší čas mu vyhovovala pseudokancelárska nepráca, ktorú mu v tom istom podniku potom predsa len nanútili. Stálo ho však istú námahu, aby sa odtiaľ vôbec vymotal, kým ho láskavo neuvolnili, aby si konečne skúsil mužnejšiu robotu: povolanie bagristu v Pozemných stavbách. To už bolo preňho aspoň spočiatku skutočné eldorádo, nevyčerpatelný prameň príbehov zo života, ľudských typov a osudov, nečakaných, sviežich postrehov, metafor, slovných obrátov, proste každodenného, nefalšovaného, ľudského folklóru.

Najkrajšie stopy bagristických zážitkov, cudzích i vlastných bájok, môžeme poľahky nájsť vo fejtónoch z tohto obdobia, v rozprávanií o Kameňožrútoch, či vo Fejtóne o zemine. Sama si pravdu povediac už konkrétne na veľa z toho nespomínam. Viem len, že sme sa skvostne zabávali a zároveň aj to, že si Milan očividne uvedomil a pripustil, ako tvrdo a nepekne zasahoval údajný socializmus už od samého začiatku aj do tohto prostredia, medzi polosedliakov a polo či celkom-Maďarov z bratislavských predmestí a zo Žitného ostrova, ktorých pri bagri postretal. To presvitlo cez príbehy, ktorými nás chcel hlavne rozveseliť. Najhlbšie mi však utkveli v pamäti jeho občas

utrúsené poznámky, že život bagristu na bratislavskom sídlisku je nebezpečný, ba neustále ohrozený: lebo nik v kancelárii nemá a preto mu ako bagristovi ani nedá do rúk plány, podľa ktorých tu predtým uložili a viedli káble vysokého napätia. Ak o ne však rýpadlo bagra nebodaj zavadí, môže to pripraviť posádku o ruku, o nohu, či aj o hlavu. Bol zopárkrát očitým svedkom takéhoto nešťastia. Preto som s oveľa väčším potešením načúvala ďalším historikám o pánovi Molnárovi či Nagyovi, o záračnej tekvici, ktorú si v skleníku vypestovali alebo o ich manželských trabloch, smiala sa citátom z ich svojrázneho slovníka, keď som v mesiacoch pred našim odchodom vedela, že s nimi Milan rozpráva len ako skladník, ktorý im vydáva cement a čo ja viem čo ešte, čo pri práci na bagri potrebujú, sám sa však na tých obľudách viac nevozí.

Hoci som tu už spomínala fejtóny, ktoré vznikali až od polovice sedemdesiatych rokov, musím sa ešte vrátiť späť. K roku 1972, ktorý tvrdo zasiahol nás všetkých, hŕstku priateľov, čo nám ostala, moju rodinu a s akýmsi zvláštnym druhom nadpráce aj Milana a jeho najbližších. Po pražských zatýkaniach, ktorým tam v postihnutých kruhoch hovorili bartolomejský deň (skôr na počesť ulice, kde sídlili vyšetrovatelia, než pre historickú paralelu s nočným zásahom krutej Kataríny Medicejskej), prišiel rad na Bratislavu. Raz za skorého rána, bolo to v posledný deň januára, sa do zasnežených ulíc vyrojili šesťstotrojky a iné čierne autá, aby odviezli na Februárku niekoľko desiatok ľudí. Zväčša takých, ktorých už normalizácia stihla odsotiť kamsi nabok. Takmer pre všetkých, aj pre mňa, pre Laca a pre Milana, to bol prvý, ale ako sa ukázalo vôbec nie posledný takýto zážitok, prvá skúsenosť s čudným dialógom hluchých, medzi raz bodrými, inokedy hrozivo sa tváriacimi, ale vždy sebaistými eštechákmi a ich zneistenými, ale časom, po dlhoročnej praxi, čoraz chladnokrvnejšími a odvážnejšími obeťami, či neskôr už protihráčmi v čudnom politickom pokri.

Nikdy sa nám nepodarilo presne zistiť, aký bol pôvodný plán tohto velezáťahu. Faktom ostáva, že ráno zatknutá protištátna skupina, o ktorej informovala minispráva v bratislavskom

Večerníku, sa do večera scvrkla na minimum: na manžela a mňa. Ostatných, aj Milana, pustili po mnohohodinovom vypočúvaní domov, obohatených o dôležité skúsenosti, priam poučenie do ešte krízovejších rokov. Dôsledky, ktoré z toho Milan vyvodil hneď i neskôr, jeho úvahy o cene odvahy a o miere prípustných ústupkov, môžeme poľahky vystopovať v jeho esejach, úvahách až po hádam najbolestnejšiu z nich, ktorú venoval po vyše desiatich rokoch svojmu duchovnému bratovi Winstonovi Smithovi, hrdinovi Orwellovej knihy 1984.

Ale čoskoro sme zistili, že Milan si z tejto i z iných podobných skúseností vyvodil aj návod k činom. Nemám pritom na mysli také preňho samozrejme veci, akou bolo to, že sa po našom zatknutí usiloval pomôcť našej osamelej dcére, vykoľajenej v týždni maturitných písomiek, ani to, že bol vždy ochotný venovať mi čas, pozornosť, poradiť a prediskutovať so mnou všetky možnosti ako uľahčiť Lacovu situáciu, keď som sa sama po deviatich týždňoch vyhrabala z vyšetrovacej väzby. Pritom ani to akosi nebolo samozrejmosťou pre rad ľudí, ktorých sme donedávna pokladali za blízkych priateľov. Solidarita vtedy nebola okrídleným slovom. Ťažšie zavážil strach.

Teraz, päť rokov potom, čo odzvonili skrytému, ale permanentnému psychoteroru straníckych sekretariátov a Štátnej bezpečnosti, sama neviem presne odhadnúť, do akej miery to musím podrobne vysvetľovať, čo to vtedy znamenalo, ak sa pri normalizačno-justičnom údere, ktorý mal príkladne a pre ostatných výstražne dopadnúť na Slovensku práve na hlavu môjho muža, satirika Jána Ladislava Kalinu, ktosi verejne zastal, ba priam obhajoval dopredu odsúdeného. Azda stačí konštatovať, že to vonkoncom nebývalo zvykom. Milan Šimečka to urobil hneď dvakrát: prvý raz na procese, aj keď tu priamou verejnosťou bol len sudca Mestského súdu, jeho prísediaci a ja s dcérou ako celé pripustené obecenstvo. Musím podotknúť, že nik z ostatných svedkov, ktorí bez výnimky boli z okruhu našich dobrých známych, Laca nepotopil, ani nepotvrdil nezmyselné obvinenia z poburovania. Všetci si našli spôsob ako sa z trápnej a nebezpečnej situácie vykrútiť a nestratiť tvár.

Milan však zašiel tak ďaleko, že sa ako sve-

dok obhajoby pustil so sudcom do priamej, aj keď slušne formulovanej polemiky. Rozhodne poprel, že ho Laco poburoval, ak o známej sérii protireformných článkov v *Pravde* z jesene 68 tvrdil, že sú antisemitské, pretože on sám, Milan, si to tiež vždy myslel, aj hovoril. Vlastne vypovedal sám proti sebe, mohli ho rovno soťiť ku Kalinovi na lavicu obžalovaných. Ak sa to nestalo tak pravdepodobne len preto, že to nemali na súde dopredu naplánované. Je už len trpkou iróniou nie osudu, ale normalizačnej justície, že sa Milanova vsuktu odvážna výpoveď ocitla v zdôvodnení rozsudku v svojráznej formulácii, že obžalovaný J. L. Kalina utvrdzoval iných v ich nesprávnych postojoch... . Nepamätám sa, že by sme o tom boli s Milanom niekedy hovorili, mali sme iné starosti, väčšmi nás boleli a mrzeli iné veci.

Keď Mestský súd vyniesol rozsudok a odsúdil na dva roky nepodmienečne notorického poburovateľa Kalinu (lebo si v byte pred priateľmi púšťal ešte v republike, roku 1969 vydanú Krylovu platňu, súkromne tvrdil, že v sérii článkov *Pravdy* o hriechoch z jari 1968 sa prejavil antisemitizmus a do tretice previnení s kamarátkou žijúcou v Belgicku sa raz, takisto doma, radil, či by svoju, nedávno v Bratislave publikovanú knihu Tisíc a jeden vtíp, nemohol vydať aj niekde v zahraničí, napríklad v Bruseli), patrila Milan medzi tých, čo to nijako nevedeli preglgnúť. I sadol si a urobil vec vtedy a najmä v Bratislave ešte načisto neslychanú, až nepredstaviteľnú: napísal tri listy na obranu, či záchranu kamaráta. Za adresátov si vybral predsedu SNR Ondreja Klokoča, známeho mu aj ako šéfredaktora *Pravdy* z jej relatívne najsvetlejšieho obdobia v druhej polovici šesťdesiatych rokov, predsedu zboru povereníkov Petra Colotku, ktorého si ešte pamätal ako vcelku slušného kolegu docenta z Právnickej fakulty a Jozefovi Lenártovi, od ktorého si ako od známej trasorítky asi sľuboval ešte menej ako od prvých dvoch.

V tomto liste trom vtedy nadmieru vplyvným a mocným slovenským stranovládnym činiteľom sa pozastavil nad sústavnou perzekúciou našej rodiny, pripomenul odpočúvačku, objavenú pred rokom pod našimi parketami a upozornil na nehorázný rozsudok v načisto za vlasy pritiahnutom procese proti Lacovi.

Napísal to jasne a krásne ako to vedel a myslím, že mi list ukázal až keď, azda aj na jeho veľké prekvapenie, dostal pozvanie navštíviť predsedu Slovenskej národnej rady Ondreja Klokoča. A to dokonca pomerne rýchle po odoslani listu.

Ako nám to hneď začerstva vyličil a neskôr aj opísal, naozaj zotrvali s predsedom Slovenskej národnej rady v dlhšom a živom rozhovore. Milan povyratúval všetky absurdity procesu, pospomínal aj iné skrivodlivosti, napríklad ako bránia pracovať Vilovi Prečanovi, českému historikovi s mimoriadnym záujmom a nespornými zásluhami o Slovensko. Neboli sme veľmi prekvapení, ale isto trocha sklamaní, keď z toho všetkého nakoniec nič nebolo, keď Ondrej Klokoč pri ďalšom stretnutí Milanovi síce povedal, že oni hore vlastne nemajú zvláštny záujem na tom, aby na odvolacom pojednávaní Laca znova odsúdili. Dodal však, že to sám nemôže sudcovi oznámiť, to by bolo predsa nedovolené zasahovanie, ale zato to sudcovi môžem pokojne pošepkať ja ako manželka obžalovaného. Keď som sa o to pokúsila, sudca Krajského súdu sa zaškaredil, čosi zlostne zamrmlal, otočil sa na opätku a bežal potvrdiť rozsudok. Lacovi, mne i dcére Julke sa však aj vtedy, v tej mizérii i neskôr nesmierne rátalo vedomie, že sa našiel človek, ktorý sa ho v tejto situácii zastal a riskoval kvôli tomu ešte väčšiu mieru nemilosti, než v akej sa už i tak ocitol. Nebol to v tom čase a na Slovensku vôbec bežný, ani normálny prístup k priateľstvu.

Pritom ťažkosti, nepríjemnosti, smútok sa v tom čase sypali na Milana z mnohých strán: začiatkom roka Eve zlyhávali nervy. Liečili ju posilňovacími dávkami glukózy tak dlho, kým nezistili, že jej stav spôsobila cukrovka. Len ťažko ju z toho dostali a oboch bolestne zasiahlo vedomie, že to je chronické, trvalé ochorenie invalidita, ako odvtedy hovorí Eva.

Koncom školského roka sa ukázalo, že na rozdiel od staršieho syna Petra, ktorý rok predtým ešte nenápadne a bez námietok z ktorejkoľvek strany preplával zo základnej školy na gymnázium, Milanovi - či malému Milanovi ako sme mu hovorili bez podceňovania, v zmysle juniorstva, kým sa sám nepremenoval na Martina M. Šimečku - sa to už rozhodne nepodarí a napriek výbornému prospechu a ne-

sporným všestranným vlohám si musí hľadať miesto na učňovke.

To bola prvá Milanova konfrontácia s tvrdou realitou vydierania, pre ktoré o čosi neskôr našiel výstižnú charakteristiku: označil deti občanov reálneho socializmu za rukojemníkov štátu. Sám sa s touto skutočnosťou nikdy nevedel zmieriť, nikdy ho neprestali prenasledovať muky pochybností, či skutočne má právo obetovať vlastnej vnútornej slobode, svojim predstavám o cti a pravde synove vyhliadky do života. Pritom našej Julke, ktorá sa roky márne prebýjala na univerzitu, dôsledne a presvedčivo vysvetľoval, že skutočné vzdelanie, ani pravá ľudská hodnota nezávisí od stupňa formálneho akademického štúdia.

Ibaže vydieranie už neprestalo. Naopak, rozšírilo sa neskôr na Petra, ktorý sa akosi premykol na techniku, ba s nevidanou perverzitou aj na Evu. Ale to už bolo v rokoch po Charte, keď Milan dávno poznal celú paletu nápadného i nenápadného sledovania, odstrašovania kamarátov, domových prehliaďok, habania kníh a osobných zápiskov, zadržovania korešpondencie, opakovaných vypočúvaní, vynútených návratov z Prahy - napríklad keď mu Jiří Kolář venoval svoju koláž ako osobné vyznamenanie za Obnovenie poriadku ako samizdat roka - a iné, vtedy bežné „ukazovania nástrojov“. Čiže drobného, ale o to sústavnejšieho psychického mučenia, civilizovaného násillia, ako to pomenoval sám Milan. Neprestalo ním byť, hoci sme si ho všemožne zľahčovali, hoci sme si o tom vymýšľali vtipy a pripravovali drobné úskoky. Vynikal v tom Miro Kusý, ktorý napríklad raz pri vypočúvaní potiahol vyšetrovateľom zo stola kópiu Milanovho fejtónu Lúčenie. Lebo, ako vravel: keď ich to tak strašne zaujíma, predsa im to tam nenechám.

Vráťme sa však zase trocha späť v čase: vtedy, v lete 1972, keď môj muž sedel v Justičáku a Milan s Milanom urputne vymýšľali, aké by mohli byť výhody či dokonca prínos rokov, strávených v závodnom učilišti pri Slovnafte, umrel v Ostrave jediný Milanov brat. Päťdesiatročný. Na infarkt. Čo to pre nich znamenalo, som vlastne naplno pochopila o tri roky neskôr, keď sme sa po spoločnej dovolenke v Novej Seninke nad Šumperkom s Milanom a Evou zastavili na dva dni v Ostrave u jeho sest-

ry lly a precítili samozrejmu, bez veľkých slov fungujúcu, ale o to hlbšiu vnútornú zviazanosť tejto rodiny.

Nemusela som však chodiť do Ostravy, aby som zvedela, čo je najdôležitejšie, čo si odtiaľ priniesol do života. Bolo mi to jasné z rozhovorov, historiek i z vážnych úvah, z nekonečných rečí, ktoré sme viedli u nich doma či na našej jurskej chate na strmom kopci, teda vždy aj s pocitom akéhosi nadhľadu, či za večerov po lyžovačke v skromnom moteli na Borovej Sihoti pod Nízkymi Tatrami. Netvrdím, že Milan na Ostravu často spomínal. Ale bolo jasné, že práve tam si natrvalo osvojil plne prežitú skúsenosť, ako sa na kúsku zeme, kde sme sa narodili, nerozmotateľne prelínajú národy a kultúry a že práve v tom je krása a pôvab tejto kultúry a tohto stredoeurópskeho života. Malo to chvíľami podobu tragikomických historiek, napríklad o jeho tetách, maminých sestrách, z ktorých sa jedna vydala za Poliaka, druhá dokonca za Nemca, poslušne sa mu aj jazykovo prispôbila a nikomu to vtedy, pred vojnou, na Ostravsku nevadilo. Ibaže ich dcéru, Milanovu nemeckú sesternicu - krásavicu musela rodina, jej česká časť po vojne skrývať a ratovať, kým sa do nej nezamiloval a neoženil sa s ňou tuším vojak zo Svobodovej armády. S nadhľadom a s rovnakou úsmevnou nezaujatosťou, ale zároveň s hlbokou vážnosťou pristupoval Milan k problémom česko-slovenským: starostlivo v myslí preosieval slovenské výhrady proti desaťročiam spoločného života, neraz ho rozhorčil povrchný český pohľad na Slovensko. Stál uprostred: boleli ho krivdy z oboch strán. Azda najviac v posledných mesiacoch, týždňoch a dňoch života. Keď sa postupne vytrácala eufória a vzájomná zhovievavosť nežnej revolúcie.

Svet sa mu ani v uzavretom a dusnom priestore, na aký sa na dvadsať normalizačných rokov scvrklo Československo, nevytrácal z vedomia, ani sa nezmenil na čierno-bielu kulisu, aj keď s opačným znamienkom než bolo to oficiálne. Takisto ako nezabudol na svoje štúdium ruskej literatúry a na úctu k tejto kultúre, zaujímal sa o anglosaský svet, ktorý mu otvárala Eva. Prirodzene sme si v tých rokoch radi zcestovali s prstom po mape, či len tak, v čírej

fantázii. Ak som ja pritom tvrdievala, že sa pri prvej príležitosti vystrčiť nos z republiky vyberiem na grécke ostrovy (priznám sa, dosiaľ som sa tam nedostala), mal zas Milan vo zvyku vytiahnuť z náprsnej tašky starostlivo poskladaný plán londýnskeho metra a recitovať nám názvy jednotlivých staníc. Dokonca im takýto plán v pamiatkovom prevedení visel aj na stene v predsieni.

Mala som teda pocit obrovskej, priam osudovej satisfakcie, keď som sa v júni 1990 stretla s Milanom a s Evou v akejsi vznešenej londýnskej sále, kde prednášal britským intelektuálom o zázračných zmenách v Česko - Slovensku (už vtedy s pomlčkou) a potom s nimi diskutoval o blízkej minulosti a vzdialenejšej budúcnosti. Pritom veľmi trpezlivo, s taktným úsmevom odmietal či vyvracal niektoré iste dobre namierené ľavičiarско-utopické, trefocestné rady a interpretácie. Trvalo to dosť dlho a nevidelo sa mi to veľmi podnetné. Aj jeho očividne diskusia trochu unavovala, ale zároveň aj bavila ako intelektuálny ping-pong.

Potom sme s najvytrvalejšími z anglických diskutérov aj s mojou v Londýne žijúcou dcérou Julkou (trochu sklamanou, že sa Milanovi neušlo viac času pre ňu a pre jej rodinu), posedeli v nádhernom anglickom *pube*. Milan očividne ožíval, aj oči mu už po operácii lepšie slúžili a občas zažiaril spoza okuliarov presne tak ako predtým, kedysi na Borovej Sihoti. Obzeral si svojráznu starosvetskú výzdobu, dal si akési britské pivo a trochu roztržito počúval naše nesúvislé reči, *small talk*. Možno pritom aj rozjímal, tak ako na osamelých prechádzkach, na ktoré sa vždy vyberal popoludní na Silvestra, aby nám potom o polnoci mohol zvestovať, kde sa bude svet uberať. Teraz sa nám beh sveta videl príjemne ustálený, nebolo ani Silvestra a tak sme sa pred polnocou a bez prípitkov všetci zdvihli a vyšli na ulicu. Podali sme si ruky, aj sme sa tak zbežne, konvenčne pobozkali, veď z Mníchova už do Bratislavy nebolo ďaleko, chodila som tam aspoň každý druhý mesiac a potom sme sa s Julkou dívali, ako odchádzali. Milan sa trochu opieral o Evu, v tme sa na svoje choré oči celkom nespoliehal, ona kráčala ako vždy, ladne a vzpriamene, ako tanečnica z ČLUKu, vravieval Laco. Až zmizli medzi neónmi na vysvietenom Picadilly. Evičku

som najbližšie stretla až v septembri v Bratislave. Pochovávali sme Milana. Bolo nás veľa. Z Prahy prišlo prezidentské lietadlo s kamarátmi, s ktorými si dvadsať rokov pomáhali žiť v pravde.

Kadečo veselého a milého, čo sme s Milanom zažili, všeličo múdreho, čo povedal a dobrého, čo nám urobil, sa sem nedostalo. Neporozprávala som, ako sme mu s Lacom v sedemdesiatom šiestom predvádzali východné Slovensko, náš rodný Prešov i Košice aj s návštevou v rómskej osade u Lacovho spoluvážňa Jula, ktorý ho vo svojich dojemných listoch tituloval milý pán prefoser. Ani to, ako sme sa vedeli takými prezývkami či podobnými hlúpostami donekonečna vzájomne nahovárať. A ako sme na spiatocnej ceste z východu prenocovali v hotelíku za Lučencom, sedeli na terase a hľadeli na krajinu z Jiráskovho Bratstva. Milan potom odkiaľsi vytiahol a po prvý raz nám prečítal kapitolu z Obnovenia poriadku, tejto statočnej a dôstojnej odpovede na hrozbu otupenia a na pocit bezmocnosti i na kľavé, ťažké ruky, ktoré si na volante rýpadla a pri lopate odvykli od pera aj od písacieho stroja. Čítal nám kapitolu o súde, ktorá hovorila o nás o všetkých a končila sa slovami: ťažko

dakedy pochopím, ako mohol Franz Kafka, ktorého nikdy nesúdili a žil v starom mocnárstve úplne obyčajným životom, vedieť dačo o údele človeka v dobe, keď sa v jeho starej vlasti bude obnovovať poriadok. Keď skončil, pokašľávali sme od dojatia. Eva si potajomky utierala slzy. Aj v predtuče ďalších úderov doby.

Neodpustila som si však, pociťovala by som ako nevďak, keby som neporozprávala nakoniec aj to, ako sa Milan rozlúčil s mojím mužom Lacom: v januári 1981, keď po dvoch rokoch a dvoch mesiacoch v emigrácii v mníchovskej nemocnici zomrel na rakovinu, poplakali sme si - ja aj Julka s Milanom. Po telefóne. Bol totiž jediný z Československa, koho som cez roky emigrácie z času na čas zavolala: vedela som, že sa nezľakne, že sa nebojí dodatočných výčitiek eštbákov. Potom, keď Vilo Prečan došiel z Hannoveru na Lacov pohreb, ukázal mi nekrológ, ktorý mu Milan ešte v ten večer po telefóne z Bratislavy do Nemecka nadiktoval. Na cintoríne ho prečítal kolega, hlásateľ zo Slobodnej Európy. Boli to najkrajšie, najcitlivejšie slová, najpresnejšia charakteristika, akú o mojom mužovi za jeho života i po jeho smrti napísali. Ani nemal lepšieho priateľa v ťažkom poslednom desaťročí svojho života.

KORNEL FÖLDVÁRI A A. KALINOVÁ, MÁJ 1999

IVAN KLÍMA

OPTIMISTICKÉ REFERÁTY

MILANA ŠIMEČKY

MILAN ŠIMEČKA'S OPTIMISTIC
PAPERS

Český denník 1990

B ylo to někdy začátkem sedmdesátých let, Ludvík Vaculík navrhl, abychom se my - jeho přátelé, kteří jsme si ce psali, ale nesměli stejně jako on publikovat, čas od času sešli, a hned také navrhl místo konání: v Brně na chatě u nějakého Milana Šimečky.

Milana Šimečku jsem neznal. Přijelo nás tehdy sotva deset, chatu jsme dosáhli zachovávající při tom všechny zásady přísného utajení. Náš hostitel byl muž statné postavy, měl laskavý hlas a ukázal se jako vlídný a pozorný člověk. Trochu mě překvapil, když nás všechny vyzval, abychom poreferovali o tom, co právě píšeme a jak žijeme. Vyhověli jsme mu, a on potom přednesl nadšenou, řekl bych obrozenecky zapálenou řeč o české literatuře, o významu toho, že pokračujeme ve své práci. Ohromilo mě, že znal prakticky všechno, co jsme v té době napsali a co kolovalo sotva v několika desítkách rukopisů. Pro každou z knih našel něco chvály, která mi připadala až nad-

I t was some time in the early seventies, when Ludvík Vaculík suggested that we - his friends who wrote, but, like him, could not get our work published - should get together once in while. He also proposed the place: a country house near Brno, owned by one Milan Šimečka.

I did not know Milan Šimečka. About ten of us arrived, having made our way to the country house while adhering to all rules of secrecy. Our host was a man with a large frame and a kind voice who quickly turned out to be a generous and attentive person. He surprised me a little when he called on each of us to first report on the projects we were working on and what our lives were like. We responded to his call. And then he delivered an invigorating, passionate speech about Czech literature and about how important it was that we continue with our literary work. I was stunned that he already knew practically everything we had written to that point, works that we had circulated around only in a few dozen manuscripts. He found something to praise in each of our books and, even though his praise seemed somewhat exaggerated to me, it made me feel good and encouraged me. Afterwards, I read his wise commentaries regularly and was delighted with his incisive analysis of the Husák regime, as he presented it in his *Restoration of Order*. I realised that not only was he kind and attentive, he was also a wise and courageous man.

We all met on a regular basis four times a year, always on the first day of spring, summer, autumn, and winter. Some of us came from the Czech side and - thanks to Milan - some came from the Slovak side. We met in various parts of the country, at least once a year in Slovakia, staying mostly in rented country houses. Sometimes we even stayed in vacation resorts that belonged to some official organisation or another that would rent them out to us without knowing what they were doing. There were about thirty of us by then.

nesená, ale pochopitelně mě potěšila a povzbudila. Pak už jsem pravidelně čítal jeho moudré fejetony a byl jsem nadšen jeho brilantní analýzou Husákova režimu, jak ji provedl ve svém Obnovení pořádku. Pochopil jsem, že je nejen vlídný a pozorný, ale také moudrý a statečný člověk.

Scházeli jsem se všichni pravidelně jednou za čtvrt roku vždycky první jarní, letní, podzimní a zimní den. Přibývalo nás ze strany české a díky Milanovi i ze strany slovenské. Scházeli jsme se na nejrůznějších místech republiky, nejméně jednou za rok na Slovensku, většinou ve vypůjčených chatách, někdy dokonce v ubytovnách, které patřily nějaké oficiální organizaci, jež nám je, nevědouc co činí, propůjčila. Bylo nás už kolem třiceti, někteří z přátel občas chyběli, jiní se nemohli dostavit, protože jako třeba Václav Havel, trávili nuceně léta ve vězení anebo jako Jiří Gruša či Karol Sidon byli vyhnáni ze země. Milan Šimečka s výjimkou necelého roku, kdy i jeho posadili do vyšetřovací vazby, nechyběl nikdy. Byl totiž nejdůležitějším účinkujícím našich schůzek. Naše setkání měla velice volný program, někdy jsme na nich četli něco ze svých prací, projednávali různé naše současné svízele a problémy, jindy podpisovali nějakou petici či společný dopis, jednali o tom, jak pomoci někomu, kdo se ocitl v mimořádné nouzi, nebo se prostě těšili ze vzájemné přítomnosti. Jeden bod však byl pevný, nepominutelný: optimistický referát Milana Šimečky. Milan v něm probral současnou politickou situaci u nás a ve světě a nezvratně vyvodil, že vývoj, jakkoliv se to povrchnímu pohledu jeví právě opačné, se ubírá dobrým směrem, změna poměrů je logická, a není síly, která by ji mohla zadržet. Budeme všichni už brzy žít ve svobodné a demokratické společnosti, a samozřejmě, naše knihy stejně jako všechny potřebné knihy budou vycházet. Pro své referáty musel Milan snést mnoho výtek a výsměchu, nejčastěji mu se svou brilantní logikou a téměř encyklopedickou pamětí odporoval druhý Milan - Milan Uhde. Pamatuju se na jedno takové setkání na Brněnské přehradě, dodnes vidím ty dva ozářené světlem - zřejmě jsme zapálili oheň - jak spolu zápolí. Druhý Milan rozdrtil Šimečkovy argumenty, až z nich nezbylo nic než pouhá víra, že vše se v dobré

Some of our friends were occasionally absent. Some of them, like Václav Havel, could not come because they were serving time in prison, while others, like Jiří Gruša and Karol Sidon, had been expelled from the country. With the exception of one year, when he was taken into custody, Milan Šimečka was always there. He was the most important participant at our gatherings. The meetings had a rather open agenda. Sometimes we read parts of our work or discussed a range of our current troubles and problems. Sometimes we would prepare a petition or a joint letter or come up with a way to help those colleagues who found themselves in extraordinary need. And sometimes, too, we simply rejoiced in one another's presence.

One thing, however, was constant and unforgettable: the optimistic reports of Milan Šimečka. In them, Milan analysed the contemporary political situation here and in the world. Invariably, he would conclude that, regardless of how dire things looked at first glance, the situation was moving in the right direction: a change in our political situation was unavoidable, there was no force that could prevent it. All of us, he proclaimed, would soon live in a free and democratic society and, of course, our books, like all other books that are needed, would then be published. For such optimistic assertions, Milan endured no small amount of criticism, sometimes even derision. Most often, this came from the other Milan, Milan Uhde, who opposed Šimečka with his own brilliant logic and his almost encyclopaedic mind. I remember one such meeting on the Brno Dam, even today I can see the two of them lit up with light - we must have made a fire - as they argued together. The other Milan would systematically squash Šimečka's arguments, so that nothing remained but mere faith in the notion that, somehow, everything would turn out well in the end. But it was precisely that faith that we all needed. And so we always looked forward to our next quarterly meeting and to Milan's next optimistic report.

When he was unexpectedly released from prison in 1982, by happy coincidence, our regular meeting was taking place. Milan

obrátil. Nicméně právě tu víru jsme potřebovali a na příští schůzce jsme se všichni těšili na nový Milanův optimistický referát.

Sotva se v roce osmdesát dva vrátil z vězení, odkud ho nečekaně propustili, konala se shodou okolností naše pravidelná schůzka. Milan se vrátil skoro slepý, díky humánním vězeňským podmínkám přišel prakticky o zrak, vrátil se šťastný - jeho uvěznění, stejně jako náhlé propuštění (k soudu nikdy nedošlo) jen potvrdovaly, jak nás přesvědčoval, jeho optimistické předpovědi. Všichni se dožijeme toho, a nebude to dlouho trvat, naše schůzka se bude konat ve Vladislavském sále. U vědomí toho, co právě protrpěl, přijali jsem jeho prognózu bez námitek. Po Vladislavském sále jsme netoužili, jestli tehdy někdo uvěřil v možnost tohoto neuvěřitelného proroctví, se neodvažuji tvrdit, ale spíše nikoli. A sám Milan? Na předposlední schůzce, prvního letního dne letošního roku, jsem mu gratuloval k mezinárodní novinářské ceně, kterou právě obdržel, a zároveň jsem mu za nás všechny poděkoval za to, že nám téměř po dvacet let čtyřikrát do roka dodával naději. Řekl jsem: přeli jsme se s tebou, smáli jsme se ti, ale čekali jsme na tvoji řeč a ta nám pak čtvrt roku pomáhala žít a pokračovat v práci aspoň s troškou víry v její smysl.

Milan tehdy vstal, poděkoval a pak se svěřil. Lhal jsem vám, kamarádi, lhal jsem vám, teď už to můžu přiznat, sám jsem často nevěřil, že to dopadne tak, jak jsem vám sliboval.

Milan se dočkal, že to, co prorokoval, se stalo skutečností. Dočkal se, že se aspoň začalo to, co sliboval a v co pomáhal jiným věřit, i když sám v nitru duše pochyboval. V šedesáti letech nemocný a poloslepý, ačkoli jistě toužil pokračovat ve své spisovatelské práci, přijal jednu z nejdopovědnějších funkcí v této zemi. Přijal ji, protože to považoval za svoji povinnost. Nepochybuji o tom, že ji vykonával s pravdivostí a s poctivostí, s níž konal vše, co kdy konal. Naposledy jsem ho viděl tři dny před tím, než zemřel - byl totiž první podzimní den. Milan přijel a pronesl k nám svoji první pesimistickou řeč. Snad věděl, že už nepotřebujeme, aby nám dodával víry ani dalších sil, anebo ještě spíš byl sám už na konci posledních sil, anebo ještě spíš byl sám už na konci posledních sil vlastních. Rozdával je po celý život

returned to us almost blind - owing to our country's "humane" prison conditions - but he returned happy. He believed that his imprisonment, just like his sudden release (his case was never brought before the court), only confirmed his optimistic predictions. We would all live to have our meetings in the Vladislavský Hall at Prague Castle and, he vowed, it would not be long before this came to pass. Aware of what he had just gone through, we accepted his prediction without resistance. We did not long for the Vladislavský Hall. Whether anyone then believed in the possibility of this incredible prediction, I dare not to say. But most likely no one did. And Milan himself?

At our meeting on the first summer day of this year [1990], I congratulated Milan on the international journalism award that he had just received and took the occasion to thank him, on behalf of all of us, for giving us hope four times a year for almost 23 years. I said: "We quarrelled with you, we laughed at you, but we always eagerly awaited your next talk. In the intervening months, this expectation helped us to endure and to carry on working with some hope that it was not all in vain."

Milan then got up, thanked me, and then confided to us: "I lied to you, my friends. I lied to you. Now I can confess that often even I did not believe things would turn out the way I was promising you they would".

Milan lived to see many of his predictions become reality. He lived to see at least the beginning of what he had been promising for so long, and in which he had helped others to believe - even though he himself may have had his private doubts. By this time, he was in his sixties, ailing and blind. Even though he surely longed to continue to be a writer, he was nominated for one of the most responsible offices in this country. He accepted because he regarded it as his duty. I do not doubt that he performed this public service with the same sincerity and honesty as he did everything else in his life.

The last time I saw Milan was three days before he died - it was the first day of autumn.[1990] It was also the first time that Milan delivered a pessimistic report. Perhaps he believed that we no longer needed to be

- dobrý, vlídný, laskavý a ve své podstatě křehký člověk, a rozdal je všechny. O málokom jiném bych se odvážil tvrdit tak jako o něm, že se obětoval druhým.

EDA KRISOVÁ

Přisané pre / written for Nová Přítomnost and K&K

Po několik let jsem vídala Milana Šimečku nejméně čtyřikrát do roka na našich pravidelných kvartálních schůzkách spisovatelů. Konaly se na různých tajných místech v Čechách a na Moravě, někdy i na Slovensku. Nevynechatelnou součástí programu byl vždycky Milanův referát.

Rozebral politickou situaci, upozornil nás na změny, uměl vyčíst z *Rudého práva* informace tak, jak to neuměl nikdo z nás, usuzoval podle pořadí a umístění zpráv, uměl přečíst záhadné šifry z různých přívlastků před podstatnými jmény, z pořadí slov ve větách, i z malých odchylek v chování sovětských i našich soudruhů. Přichystal si vždycky jakési optimistické poselství, které se týkalo budoucnosti.

given hope and strength. Or, perhaps, this good, decent, kind, yet, in essence, frail man, having provided so much hope and strength his entire life, had already given it all away. There are few people I would dare say this about, as I do now about him: Milan sacrificed himself for others.

For several years, I used to see Milan Šimečka at least four times a year at our regular quarterly meetings of writers. They took place in a variety of secret places throughout the Czech Republic, in the Morava region, and, sometimes, in Slovakia. Milan's report was always a compulsory part of the program.

He would analyse the political situation and warn us of the dangers implied in any new policy changes. He could decipher the information published in the Communist Party daily, *Rudé Právo*, like none of us could. He made evaluations on the basis of the order and placement of news items; he could read the mysterious codes in the various attributes in front of proper names; and, from the word order in particular sentences, he could detect tiny clues to aberrations in the behaviour of the Soviets or our own comrades. He would always deliver some kind of optimistic message about the future. He predicted the fall of the Soviet Union and of Communism long before it actually happened. We laughed at such predictions because we did not even dare to hope for something like that, never mind prepare ourselves for such momentous change. But Milan Šimečka was preparing for it and he reminded us of our responsibility. I think that he believed in the idea that the writer is the conscience of the people.

Předpovídal nakonec dlouho před tím, než se to stalo, pád Sovětského svazu i komunismu. My jsme se tomu smáli, protože jsme si netroufali v něco takového doufat, anebo dokonce se na to připravovat. Milan Šimečka se na to připravoval a připomínal nám naši odpovědnost. Myslím, že zastával názor, že spisovatel je svědomí národa. Po jeho optimistickém referátu měl koreferát Milan Uhde. Ten nám všechny iluze, které jsme si snad mohli vytvořit rozboural, smetl a vzal. Jeho prognózy bývaly vždycky černější, než přítomnost. Bojovali pak spolu ušlechtilé slovem a nikdo z nich nevyhrál. My ostatní jsme tomu přihlíželi s velkým zájmem a toto klání se stalo rituálem, který jsme vždycky vyžadovali. Často na Milana Šimečku myslívám. Co by asi řekl tomu, co je? A předpověděl by nám něco dobrého?

Teď mě napadlo, že o Milanových referátech nás bude psát víc. Přidám tedy něco. Šli jsme spolu jednou na podzim lesem někde v okolí Malacek. Dodnes nevím, jak se ta vesnice jmenovala, sešli jsme se tam několikrát a já tenkrát to jméno radši nevěděla. Za zády nám zapadalo slunce, před námi byla paseka, kterou na konci ohraničovala hradba borovic. Byly ohnivě červené. Zastavila jsem se a povídám: Podívej, jaká je to krása a Milan se také zastavil a řekl: Já to nevidím. Pak mi řekl, že má glaukom a že s tím nechtěl nikoho obtěžovat.

Jednou jsme Milana přijeli se dvěma přáteli navštívit. Zůstali jsme přes noc u něho na Pražské, byl sám doma. Byla to nejpodivnější návštěva v mém životě. Mluvili jsme jen na ulici. Jakmile Milan zavřel dveře bytu, nepromluvili jsme ani slovo, i ráno jsme si jen ukazovali. Byt měl přímý odposlech a prý, kdyby slyšeli češtinu, hned by si pro nás přišli. Mluvit tam mohl jen Ludvík Vaculík, protože ten uměl po slovensky.

Někdy si myslím, že Milan umřel tak brzy proto, aby se nedožil rozpadu Československa. To by asi nepřežil.

After Šimečka's optimistic reports, Milan Uhde would present his response. Uhde's analysis would seek to sweep away all and any illusions that Šimečka may have instilled in us and Uhde's predictions always seemed far bleaker than reality would warrant. Afterwards, Šimečka and Uhde, each with great skill and conviction, would engage in a verbal battle that neither would win. The rest of us followed along with great interest, such that their encounters became a ritual requirement of every subsequent gathering. I often think about Milan Šimečka. What would he have to say about what is going on today? Would he predict something good for us?

It just occurred to me that others might also write about Milan's famous reports. So I'll add something more. Once in the early winter we walked through a forest somewhere in the vicinity of Malacky. Even today I don't know the name of that village. We had met there secretly several times and I trained myself not to know its name. The sun was setting behind us. In front of us was a pasture bordered on the end by a thick stand of pine trees. They were a fiery red. I stopped and said: "Look, how beautiful." Milan stopped as well and said: "I can't see it." And then he told me he had glaucoma but he did not wish to burden anyone with it.

Once I came to visit Milan with two friends. We stayed overnight at his place on Prague Street. He was alone at home. It was the oddest visit in my life. We talked only in the street. As soon as Milan shut the door of his flat, we did not utter one single word, and in the morning we were only motioning to ourselves. The flat was bugged all the time and if Czech had been heard, they would have come for us immediately. Only Ludvík Vaculík could speak aloud because he was fluent in Slovak. Sometimes I think that Milan died so quickly so that he would not live to see the break-up of Czechoslovakia. He could not, perhaps, have survived that.

JOLANA KUSÁ DO ŠPANIELSKA

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Milan bol veľmi vítaným spoločenským partnerom. Hodil sa dobre na každú príležitosť. K narodeninám povedal skvelú analytickú reč, ktorá priniesla gratuláciu priamo z podstaty analyzovaného života oslávenca. Ten sa cítil ako stred vesmíru, pretože si tak múdro riadi svoj život a skvele sa stará o rodinu a veci verejné, ako to povedal Milan.

Ak rodina dumala, na akú školu si má dieťa podať prihlášku, aby to nebolo niečo úplne iné, ako chcelo a aby aj bola šanca, že sa tam dostane, aspoň minimálna, Milanovi zaiskrili oči a po hodine bolo všetko jasné. Naša staršia dcéra by v živote nebola uvažovala o Fakulte hygieny a preventívneho lekárstva. Len sám Pánbožko a Milan vie, ako sa stalo, že sa ta prihlásila a po istých peripétiách ju aj nakoniec prijali.

Neviem dodnes povedať presne, či sa mu páčilo byť strojcom osudov, alebo to bola až skoro obsesia nenechať veci plynúť, vziať osud do ruky. Viac ako ktokoľvek cítil zodpovednosť.

Myslím, že preto sa stal aj tým optimistickým prognostikom. Akoby mal pocit že, keď sa k osudu bude správať ako k takému, akým by sa mal stávať, on sa takým aj stávať bude. Asi ako to myslí Kierkegaard s ľuďmi. A mal pravdu. Aj sa tak stalo, ale až keď mu už všetci šediví od únavy a veku nadávali, len čo svoju pravidelnú optimistickú prognózu začal prednášať. Potom si ale zasa rýchlo posadali a našpičovali uši, aby im ani slovo neušlo.

Mal pocit, že je osobne zodpovedný za to, aby všetko na svete šlo tým najlepším mož-

ným spôsobom. Keď sme plánovali tretieho spoločného Silvestra, navrhol, aby každý niečo napísal a Silvester bude plný nášho zábavného a múdreho čítania. Zďaleka sme plán búrlivo privítali a zblízka vysvitlo, že Kusí chystali potravu pre telo a Šimečkovci písali. Zvlášť Peťo nás veľmi pobavil štúdiou o dezoxiribonukleových kyselinách. Milan sa s úľubou prizeral ako všetci v úžase počúvajú, ničomu nerozumejú, až som sa ozvala fundovanou otázkou a rozvinuli sme diskusiu. Svojho času som z biológie robila štátnicu. Veľmi sme prispeli k nálade. Skončili sme u mitochondrií.

Malý Milan, ktorý sa dnes volá Martin M., prečítal svoj svižný fejtón, ktorý rázne končil do riti. Otec Milan sa tešil bez rodičovských mindrákov.

Eva nepísala nič, lebo je angličtinárka a nechcela nás privádzať do rozpakov, alebo nejak podobne sa to ospravedlnilo.

Zlatým klincom bol ale, samozrejme, Milanov futuristický fejtón. Ani neviem presne, či to bol fejtón, dávno som ten výtvar nevidela. Príbeh bol o tom, ako jeho priateľ M. Kusý oslavuje šesťdesiatku a prišla s ním robiť interview novinárka z akýchsi prestížnych svetových novín. Kládla mu otázky o jeho diele, disidentskej minulosti, o poctách a prijatiach u verejných činiteľov a tak podobne. Odohrávalo sa to v našom dome, ktorý mal v tom čase ďalšie poschodie, všetky dcéry boli študentkami prestížnych škôl, ktorási sa práve vrátila z USA. Manželka, žiaľbohu nemohla nič k tomu dodať, pretože bola práve na sociologickom kongrese v Riu de Janeiro, zato Bibina, naša fenka

sa vo svojom zrelom veku predvádzala v najlepšom svetle.

Musím povedať, že dodnes si pamätám tú vôňu sviečky a ihličia, na ktorú mám zavesený pocit stiahnutého hrdla z tých nádherných obrazov, ktoré, ako sme dobre vedeli, zostanú krásnym snom. Príbeh gradoval tým, že novinárka bola čoraz viac nadšená, otázky boli stále intímnejšie, aj blok odkladala, či záznamník vypínala. Trochu tajomstva a tušenej erotiky, no, čo viac si ešte možno želať.

Keďže bol Silvester, tajne sme si každý asi vraveli, čo keby? Muselo to tak byť, lebo sme boli blažení ako deti, keď čakajú Ježiška. Aj keď v kútiku duše vedia, že to nebude bicykel.

Jubileum, na ktoré bol fejtón určený, medzičasom prešlo. Náš dom nemá ďalšie poschodie, ale trochu sa rozšíril do záhrady. Bibina, žiaľ, nežije. Ja som sa nedala na sociológiu, možno preto som nebola v Riu, ale cestujem kade tade. Jubilant mal aj pocty, aj interview. Celý fejtón je dosť popisný, z hľadiska faktov. Teda z hľadiska súčasných faktov.

Ibaže súčasným faktom chýba čosi, čo mal fejtón Milana Šimečku. Nevieť presne, čo to je. Vzájomný záujem, láskavosť, vášnivé zaujatie za človeka, za vec, za dielo.

Ja viem, poviete si, literatúra a život. Vždy to tak je. Lenže ja si pamätám viac Milana ako fejtón. U Milana to bola akási tvorivá ľudská sila, ktorou tvoril vlastný život a niesol aj životy druhých ľudí. To, čím sa stával súčasťou ich životov. Ako keď napísal našej mladšej: Milá Daďa, za chvíľu pôjdeš do školy. Určite už vieš čítať..

A Daďa na celý život pochopila, aké dôležité je učiť sa, aby rozumela knihám a svetu a ľuďom. Aká je to radosť a akých má k tomu vhodných rodičov, čo jej s tým pomôžu, zvlášť otca.

Vyštuovala politológiu.

Keď sme oslavovali naposledy pred novembrom 89, už takí vyčerpaní čakaním a domovými prehliadkami, šediví a unavení, vytiahol Milan ťažký kaliber: na budúci rok pôjdeme k moru do Španielska, už to všetci potrebujeme, slnko, piesok, červené víno, cítite to?

Odvtedy sme mali málo času. Nestihli sme povedať, čo sme povedať mali, a Milan ani nestihol svoje Španielsko. Pre seba nebol dobrým prorokom.

Máme málo času na seba navzájom. Aspoň na tú dovolenku do Španielska sa budúci rok vyberieme, všetci, ktorí dožijeme.

FRANTIŠEK MIKLOŠKO

Čas stretnutí, Kalligram 1996

Milana Šimečku som poznal ešte z čias komunizmu. Bol človekom otvoreným k sebe i k druhým. Ešte pred novembrom 1989 som ho často počul nahlas si klásť otázku: „Ako to, že ako mladí ľudia sme si nevšimli, že v päťdesiatych rokoch ľudia mizli a my sme sa tváрили tak bezstarostne?“

Mal rád starého Paľa Čarnogurského, hľadal cestu ku kresťanskému disentu.

Premýšľal o viere a pamätám si, ako mi raz povedal, že sa pokúša modliť. Odišiel na Pražský hrad robiť poradcu prezidentovi Havlovi a tam náhle 24. septembra 1990 zomrel na infarkt. Chýba tu a často si naňho s úctou spomínam.

ALMA MÜNZOVÁ

TAKMER PO DESIATICH ROKOCH...
AFTER ALMOST TEN YEARS...

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Pre mnohých mladších meno Milan Šimečka skamenelo do názvu nadácie. Pri toľkých menách, čo sa hrnú zo všetkých strán, ťažko rozlíšiť, ktoré si treba zapamätať. Čo dýchalo životom, myslelo, milovalo, padá do minulosti, do kníh, do pamätníkov, alebo do zabudnutia. Meno Milan Šimečka patrí k tým, ktoré by taký osud nemal stihnúť.

Ešte neuplynulo desať rokov od jeho smrti veľmi náhle, veľmi nečakanej a azda zbytočne predčasnej. Jeho život sa začal niekoľko rokov pred druhou svetovou vojnou roku 1930 a skončil sa 24. septembra 1990 krátko po zrušení systému, ktorému sa spočiatku s oduševnením upísal. Neskoršie narodení majú vždy pohotovo pripravený pohrdlivý úsmev pre omyly starších, pre ich klamlivé predstavy a ilúzie a vtesnávajú často ľudí do hotových, pripravených kategórií ochotne zabúdajúc, že medzi krajnosťami existuje škála možností, neraz zanedbaných. Aj nimi a znova.

Milan Šimečka dozrieval po konci najhroznejšej, najneľútostnejšej vojny v dejinách ľudstva, jeho vlasť oslobodila Červená armáda a nový štát sa k nemu ako sirote správal láskavo. Navyše ako sám kdesi napísal, spisovatelia a umelci, ktorých obdivoval a miloval, sa v predvojnovom Československu prihlásili vo veľkej väčšine k myšlienke socialistickej premeny sveta. Preto nečudo, že sa k nim pridala aj on. Trvalo roky, kým pochopil (a nie najprv na vlastnej ko-

For a great number of young people, the name of Milan Šimečka has become synonymous with the foundation that bears his name. Being bombarded with a great number of names from all corners, it is hard to distinguish which one is worth remembering. All that used to pulse with life, thoughts, love, inevitably falls into the past and is either remembered through books and recollections or becomes forgotten. The name of Milan Šimečka belongs to those names that should not be forgotten.

Not quite ten years have passed since his sudden, unexpected, and sadly premature death. His life began in 1930, a few years before the Second World War, and ended on September 24, 1990, soon after the fall of a regime that he had, at first, so emphatically embraced. Those born more recently often sneer at the mistakes, false beliefs, and illusions of those born earlier. The younger generation judges the older according to preconceived understandings of the past. They forget or ignore that between any two extremes there always exists a wide range of possibilities.

Milan Šimečka matured at the end of the most horrific war humankind ever experienced. His homeland was liberated by the Soviet Red Army and the new regime treated him with the kindness reserved for orphans. In addition, as Šimečka once wrote somewhere, the vast majority of writers and artists in pre-

ži, ale vlastnou, nepodkupnou jasnou hlavou), že teoretická konštrukcia komunistickej vízie, zrodenej pôvodne z humanistickej tradície osvietenstva, sa stala popravisikom - a to azda vtedy, keď sa osvietenská viera v rozum oddelila od humanizmu, podriadila sa mocenskému princípu a osud ľudského individua budúcnému abstraktnému spoločenstvu.

Vo svojej 1967 vydanéj knihe o kríze utopizmu napísal: „Mnohé z utopických schém mali podobu starostlivo prepočítaného matematického modelu. No napriek všetkej starostlivosti existovala v utopických modeloch jedna neznáma a tou bol človek... Skutočný, historicky daný človek jednoducho do utopických systémov nezapadal...“ Dost' zavčasu pochopil, že aj socialistická prestavba a prevýchova zapadajú do utopických predstáv a systémov a sú v neriešiteľnom rozpore s veľkou nepostihnuteľnou neznámou v paralelograme síl, z ktorých sa skladá pohyb dejín, s človekom. Pochopil, že utópia zostáva utópiou, aj keď operuje vedeckými teóriami, že sa stáva zhubnou a zdegenerovanou, keď sa mení na každodennú prax, videl totiž, ako sa apoštoli menia na inkvizítorov a masa na dav.

Milan Šimečka žil v čase, keď sa historický pohyb v kľúčovom okamihu dostal kyvadlovým efektom do imaginárneho stredu, kde sa naskytila možnosť reflektovať obe krajnosti, medzi ktorými onen pohyb osciloval v celom tomto končiacom sa storočí. Mám na mysli obidve totalitné diktatúry cítiac už na krku hrozivých dych diktatúry fundamentalistov.

Milana Šimečku sa na určitý čas zmocnila fascinácia z predstavy o schopnosti človeka svet poznávať a týmto poznaním ho meniť smerom k vopred definovanému dobru. Jemnou vnímavosťou, vlastnou i cudzou skúsenosťou pochopil, že triesky lietajúce pri rúbaní hory nedokazujú ani potrebu rúbania, ani prítomnosť správnych rubačov, teda, že politika vyňatá z ľudských dimenzií, politika ako autonómna paradigma je neprijateľná a že princíp je čoraz nezlučiteľnejší s detailmi života. Videl, do akej miery je v organizme moci zakódované jej zneužívanie a do akej miery potrebujú nositelia moci záštitu dobrovoľných hlásateľov myšlienky poklesnutej na ideológiu. A keď nie dobrovoľne, tak násilím.

war Czechoslovakia whom he admired had given their allegiance to the project of the great communist transformation. It is not surprising that he joined them. It took a number of years before he realized - not through his any bitter personal experience but through his own unrepentant reasoning - that the communist project had become the burial place of that very enlightened humanism which had once inspired it. This twist took place at the moment when the enlightened faith in reason split from humanism, when the question of power and governance prevailed and the fate of humankind became secondary to the pursuit of an ideological abstraction.

In a book on the crises of utopia, Šimečka wrote: "a great number of utopian schemes have had the form of a carefully calculated mathematical model. Nevertheless, despite all the cautious calculation in every utopian model, there was one unknown and that was the human being... . A real human being anchored in history simply did not fit into utopian constructions...". He had come to realise that the socialist transformation and its societal re-education belong to the category of utopian visions and systems that stand in deep contradiction to the great, unfathomable whirlwind of human history. He realised that utopia remains utopia, even when supported by scientific theories, and worse, that these theories become malignant and degenerate when ordering day-to-day affairs. He saw how apostles turned into inquisitors and masses into a mob.

Šimečka lived in an age when the march of history had reached a crucial turning-point. From this juncture, he could see the full scope of the extremities characteristic of our own century, whether in the form of totalitarian dictatorship, fascist populism, or zealous fundamentalism.

For a while, Šimečka was fascinated by the idea that human beings can not only comprehend the world but that they can also shape its future according to a previously conceived ideal. Through astute reflection and through his own and others experience, he realized that politics stripped of the human dimension is increasingly incongruent with day-to-day

Milan Šimečka si popri filozofickom záujme a štúdiu, popri schopnosti abstraktného myslenia zachoval zmysel pre konkrétne, pre prax a najmä pre človeka v nej, pre jeho malé dejiny v rámci veľkých, čo patrilo k jeho obľúbeným a originálne rozvedeným myšlienkovým celkom hodným ďalších úvah. Za svoje poznanie bol ochotný niesť aj dôsledky a kto žil v tejto časti sveta vie, aké dôsledky prinášali so sebou úradne neschválené myšlienkové pochody a odmietnutie ich odvolať. Šimečka nepoznal rozpor medzi poznaním a konaním, čo sa inak a lapidárne dá nazvať aj mravným postojom. Imperatív etiky mu zakazoval používať hlavu na nemé prikyvovanie, a nie na myslenie.

Keď tak premýšľam, pod aký všeobecný pojem by som ho zaradila, vracia sa mi neodbytné slovo hrdina. Používam ho nie bez určitých zábran z hmlistej ošúchanosti tohto pojmu a šírky jeho záberu. Zahŕňa hrdinov ako Achilles a Cid až po hrdinov akčných filmov, ktorí z koní presadli na rýchle autá, a zároveň aj hrdinov našich všedných čias, mnohých bezmenných. A všetkých tých historických aj súčasných spája neotrasiteľný príkaz ísť za svojou hviezdou, ctou, slobodou, láskou.

(Viem, hrdina, aspoň literárny a romantický, musí za svoju ideu zomrieť krásnou hrdinskou smrťou, kým je mladý a statný a spisovatelia sa zaslúžili, že sa na nich nezabudlo. V našej triezvej prítomnosti, preplnenej vizuálnymi a verbálnymi informáciami, to má hrdina ťažké, lebo nežije v bájne jednoznačnosti a výlučnosti svojho osudu, ale aj všednému dňu.)

Toho hrdinu vidím v tom, že je obdarený talentom a charakterom a v súlade s tým žije, vidím ho v pohotovosti vziať na seba zodpovednosť za to, čo sa deje, ale aj za to, čo by sa diať malo a nedeje, a nie je ochotný mlčky vyčkávať, ako to dopadne, radšej sa vzbúri a búri. (Prostriedky vzbury sú podmienené dobou: kópia či písací stroj, proti inkvizícii alebo Štb). Nedať sa sposlušniť, aj keď mnohí to pokladajú za výstredné donkichtotstvo.

Hovorím stále o Milanovi Šimečkovi a jeho dôslednom odmietaní rezignácie ako životného postoja.

Bral slovo za slovo, vracal mu jeho pôvodný neznásilnený zmysel, cítil sa zaviazaný kaž-

experience. He saw to what degree the mechanism of power is prone to abuse and to what degree the power-holders need ideologists who turn ideal into ideology.

Besides his philosophical interests and inquiries, Šimečka was also practically oriented and always concerned with the fate of ordinary human beings in the reality of the everyday. He was fascinated with the "little" history of the average person, as opposed to the "big" history of the mighty and powerful. This was his favourite and quite original intellectual perspective. Šimečka possessed the magical ability to talk to everyone, literally everyone, to listen with great interest, and to pose incisive questions. He was amazed by the variety of views and perceptions that others held. His passion for life was mirrored in his permanent interest in the human condition, in his insatiable curiosity about ordinary human beings living their "little" histories.

He was also ready to bear the consequences for his deeds. Whoever has lived in this part of the world knows the price that communism demanded from one holding heterodox views, especially if one refused to repent. For Šimečka, knowledge and action were not, and could not be, contradictory. The ethical imperative compelled him to use his head not for nodding but for thinking.

When reflecting upon Šimečka's place in our history, the word that comes to mind - and refuses to go away - is hero. I use this word with a certain reservation - since hero has come to have so many different connotations and can refer to anyone from Achilles and El Cid to Humphrey Bogart. In between, we have the heroes of everyday life, many of them poorly known, many even nameless.

What all of these historical and current figures have in common is that they possess the gifts of courage, compassion, and honesty. They conduct themselves accordingly to their convictions but are ready to take responsibility - both for what is happening and for what should be happening but is not. They are not content to wait passively for a better outcome but instead take action towards shaping the outcome that is most just, sometimes at the expense of their personal comfort and safety.

dé jedno nielen zvažovať, ale aj odkrývať, ak sa použilo na zahaľovanie myšlienok, skutočností, pravdivosti.

S tým súvisela aj jeho očarujúca schopnosť s každým, ale naozaj s každým sa pohovárať, so záujmom počúvať a dávať skúmané otázky vyvierajúce z jeho neraz až detského údivu, čo všetko sa môže vyskytovať. Jeho záujem o život sa odzrkadľoval v trvalom záujme o cudzie skutočnosti. O rozhovor s mnohými drobnými existenciami žijúcimi svoje malé dejiny. Ale bol aj schopný a pripravený stretnúť sa so sebou samým nielen v samote väzenia. Kto si prečítal jeho Listy z väzenia, od príhovorov rodine a priateľom až po úvahy o povahe skutočnosti vydolované z nútenej samoty a proti a napriek nej, neskoršie fejtóny, úvahy, analýzy, komentáre, zistí, že Šimečkovo premýšľanie je nepodkupne presné, každému zrozumiteľné, múdre a láskavé. Preňho ľudský príbeh predchádza teóriou. Každý prozrumie originálnemu pohľadu v Obnovení poriadku, smutne zlostným denníkovým záznamom v Konci nehybnosti, keď Milan Šimečka už počul praskot v práchnivejúcich štruktúrach systému, hoci mnohí definitívne strácali akúkoľvek nádej. Bol milý a chápaný, priateľský a tolerantný a preto sa neodvažujem napísať, že jeho knihy by mali byť povinným čítaním pre budúcich historikov, politológov, novinárov a vôbec pre každého, kto chce vedieť niečo o dobe, v ktorej žije - a nielen preto, že minulosť vrhá dlhé tieň do dneška. Často si v duchu poviem, čo by asi na to či ono, na toho či onoho povedal Milan Šimečka. Bolo by to iste výstižné, aj smutné a vždy s úsilím pochopiť. Aj nepochopiteľné. Ale asi by aj dnes narazil na hranice svojej tolerancie, tak ako v časoch, keď sa jasne vyslovenými myšlienkami vzpriečil veľkým dejinám takým nežičlivým k jeho malým. Veľmi chýba.

The ends and means of such heroic action are conditioned by the available resources and the prevailing circumstances: a javelin or a type-writer, against inquisition or against secret police.

Milan Šimečka held to the conviction that one must not succumb to resignation and despair, but must resolutely challenge it. This spirit of rejecting resignation shaped his intellectual endeavours. He took words seriously, always seeking to give them back their original, unmolested meaning. He felt the need not only to weigh and examine the meaning of each word but also to expose any attempt to use words to cover up reality or obscure truth. He was also ready to confront himself and not only within the confines of prison walls. Whether one is reading his Letters from Prison, his intimate conversations with his family and friends, or his more studied reflections on the state of society which emerged from his solitary years in prison, or his later essays and commentaries, it becomes clear that Šimečka's observations are steadfastly accurate, intelligibly formulated, and filled with compassion. Everyone now understands the originality in his book, The Restoration of Order, and his sorrowful and indignant chronicle, The End of Immobility. In each of them, Šimečka detected the barely visible but telling signs of the decomposition of communism, and inspired hope at a time when hopelessness seemed more appropriate.

Šimečka was a kind, compassionate, tolerant and amiable man. He was also a humble man.

And for that reason, I hesitate to suggest that his books should be compulsory reading for future historians, political scientists, journalists. Šimečka's writings offer the younger generation a rare opportunity to reconnect to a past that - however recent - has been too quickly forgotten. More than that, Šimečka's life and work is a vivid illustration of just how consequential the "little" history of one man can be to the "big" history of our world. He is very much missed.

H. GORDON SKILLING

OSOBNÁ SPOMIENKA A PERSONAL REMINISCENCE

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Je pre mňa ctou, že môžem mojim príspevkom vzdať hold Milanovi Šimečkovi, jednej z najväčších postáv moderných českých a slovenských dejín a môjmu blízkeho osobnému priateľovi. Iní autori budú nepochybne hovoriť o jeho diele - jeho bibliografia má okolo dvesto titulov. Dovoľte mi preto, aby som sa obmedzil na niekoľko osobných spomienok na stretnutia s týmto nevšedným človekom, ktoré sa po mnohé roky odohrávali v Bratislave i v Prahe.

Prvýkrát som sa s Milanom stretol v roku 1975, päť rokov potom, čo ho prepustili z Vysokej školy múzických umení v Bratislave. Predtým bol dlhé roky členom komunistickej strany, prednášal marxizmus-leninizmus a neskôr filozofiu a napísal niekoľko prác o utópiách. Po vylúčení z komunistickej strany a po odchode z fakulty roky pracoval ako bagrista - vtedy sa zblížil so svojimi kolegami - obyčajnými robotníkmi, a to v rozhodujúcej miere ovplyvnilo jeho myslenie. Hovoril mi o tom, ako si robotníci vedia zariadiť, aby nemuseli príliš veľa pracovať, a ako nenávidia Gustáva Husáka. V týchto rokoch nepísal práce určené na publikovanie, napísal však mnoho listov svojmu blízkeho priateľovi Vilémovi Prečanovi, ktoré neskôr vyšli v Nemecku.

Keď sme sa v roku 1977 opäť stretli, Milan bol nezamestnaný a s vervou písal pre samizdat. Tak trochu konšpiratívne sme sa stretli na veľkom parkovisku pri rieke pod bratislavským hradom. Uvítal, že som udržiaval tesný kontakt

It is an honour to participate in paying tribute to Milan Šimečka, one of the great figures of modern Czech and Slovak history, and my dear personal friend. I am sure that others will comment on his written work - there are some two hundred items in his bibliography. May I therefore limit myself to some personal reminiscences of my meetings in Bratislava and Prague over many years with this remarkable person.

I first met Milan in 1975, five years after his dismissal as lecturer at the Faculty of Music in Bratislava. Prior to that he had been a communist for many years and had lectured on Marxism-Leninism and later philosophy, and had written several major works on utopias. During the years after his purge he had worked as an excavator - this had brought him into close touch with ordinary workers on the job and had a decisive influence on his thinking. He reported to me on the workers' ability to avoid doing much work and on their hatred of Gustáv Husák. During those years he had not written for publication but had penned many letters addressed to his friend, Vilém Prečan, and later published in Germany.

When I saw him again in 1977 Milan was unemployed and busily engaged in samizdat writing. We met somewhat conspiratorially in

s jeho priateľom Prečanom v Nemecku. Neskôr mi raz pri obede na Kalinovej chate slávnostne, aj keď zo žartu udelil Rad bieleho leva (vyznamenanie, ktoré som po vyše desiatich rokoch skutočne dostal od prezidenta Havla). Milan mi povedal, že nepodpísal Chartu; mal pocit, že ako Čech žijúci na Slovensku by ju nemal podpisovať. Duchom bol, samozrejme, chartista a udržoval úzke kontakty s českými chartistami z Prahy a Brna. V Bratislave boli s Mirom Kusým takmer jedinými predstaviteľmi opozície, ale Milan už vtedy písal jeden provokatívny samizdatový článok za druhým, vrátane knihy Obnovení pořádku, ktorá je brilantnou analýzou reálneho socializmu a politiky normalizácie za Husákovho režimu. Ako raz povedal, „explózia slobodnej kultúry“, ktorej významnou súčasťou boli aj jeho práce, bola „účinnou zbraňou proti lži, útlaku a hlúposti“.

V nasledujúcich rokoch sme sa stretávali pravidelne, viac alebo menej verejne, v Rybárskom cechu - reštaurácii pod hradom, v slovenskej kolibe v Karpatoch, mimo mesta, v reštaurácii vo veži nového mosta cez Dunaj a často aj v jeho byte na Pražskej ulici. Niekedy ho z Prahy upozornili na skorý príchod Byrona, ako ma nazývali. Inokedy som sa zjavil neočakávane, akoby som práve prišiel, ako hovorieval, električkou zo svojho bytu v Toronte.

V roku 1978 sme sa rozprávali o jeho názoroch na disidentskú činnosť. Milanovi sa nepozdávala predstava, že by Charta 77 mala byť politickejšia; bol presvedčený, že pokojné postupovanie krok za krokom povedie k malým zmenám k lepšiemu. Pyšne mi ukazoval koláž s motívom ukrižovania od Jiřího Koláři, ktorú mu pražskí spisovatelia udelili za najlepšiu knihu roka, Obnovení pořádku. Vycestoval do Prahy, aby si ocenenie prevzal, ale na stanici ho čakala polícia a musel sa vrátiť späť. Keď som mu povedal, že knihu chcú vydať v zahraničí, vložil si hlavu do dlaní a uprene sa zadíval von z okna. Bol na svoju knihu hrdý; ako priznal, bola to „jediná vec, ktorá dávala jeho životu zmysel“, bál sa však následkov. Jeho milovaná žena Eva prijímala Milanovu disidentskú činnosť s výhradami a bála sa následkov, ktoré by mohli poznamenať Milanov život i život jeho rodiny. Keď ho vzápätí odsúdili na tri

a big parking lot on the river under the Castle in Bratislava. He welcomed me as a close link with his dear friend, Vilém Prečan, in Germany. Later on, at a picnic table at the Kalinas' dacha he solemnly but jokingly bestowed on me the Order of the White Lion (an honour which I actually received more than ten years later from President Havel). Milan told me that he had not signed Charter 77, he felt that it was not appropriate for him, a Czech living in Slovakia, to sign. Of course, he was a Chartist in spirit and kept in close touch with the Czech Chartists in Prague and Brno. In Bratislava, with Miro Kusý he was almost alone as an oppositionist, but he had already begun to write what was to be a steady stream of provocative samizdat articles and books, including The Restoration of Order, a brilliant study of real socialism and the policy of normalization under Husák. As he once said, "the explosion of free culture" of which his writing was an important part, was "an effective weapon against lies, oppression and stupidity".

In the years that followed we met regularly and more or less openly - in a fish restaurant under the Castle, in a Slovak chalet in the Carpathians, outside the city, in the restaurant in the tower of the new bridge across the Danube, and often in his apartment on Pražská street. Sometimes he was warned from Prague of the impending arrival of Byron, as I was called. Sometimes I turned up unexpectedly, as he said, as though I had just taken a street car from my home in Toronto.

In 1978 we talked of his views of dissident activity. Milan did not sympathize with the idea of making Charter 77 more political and believed that a quiet, step by step approach would bring about small changes for the better. He showed me with pride the collage of the crucifixion by Jiří Kolář which the writers of Prague had awarded him for the best book of the year, The Restoration of Order. He had journeyed to Prague for the award but had been seized by the police at the station and forced to return. When I told him of the plans for publishing it abroad he put his hands to his head and gazed out of the window. He was proud of his achievement - "the one thing

násť mesiacov väzenia, bolo to pre ňu zdrvivé. Zatelefonoval som mu niekoľko hodín po prepustení z väzenia - chcel som ho privítať doma, ale bol taký rozochvený, že takmer nedokázal hovoriť po anglicky. Jeho mladší syn nasledoval otcov príklad a tiež písal pre samizdat.

V osemdesiatych rokoch sme mali dve pamätné stretnutia. V roku 1984 sa odohralo čosi, čo nazval zázrakom - znovu sme sa stretli s Jiřinou Šiklovou v pražskom byte našej blízkej priateľky Lisy Rudinger. Neskôr v tom istom roku prišiel s Evou a manželmi Kusými na chatu Eviných rodičov neďaleko Brna. Rozprával mi o svojich zážitkoch z väzenia a o svojej novej práci - pracoval ako dokumentarista. „Neboli sme skutoční disidenti, ba ani sme nežili politikou“, povedal mi vtedy. Vrazil, že sa iba napriek všetkým ťažkostiam pokúšali tešiť zo života. Jeho očakávania boli ešte stále veľmi skromné. Neočakával veľkú zmenu - a iste neočakával revolúciu ani žiadnu utópiu. Ich nezávislá činnosť bola aktom morálneho odporu voči režimu a jeho „civilizovanému násiliu“, ako sa vyjadril.

Keď sme sa v roku 1987 opäť stretli, hovoril, že veci sa začínajú meniť - nie v dôsledku mocenských politických bojov, ale v dôsledku sociálneho vývoja, ktorý napokon povedie k zmenám na vedúcich postoch a v politike. Milan s Evou pricestovali do Prahy, keď sme s mojou ženou Sally oslavovali zlatú svadbu - päťdesiate výročie nášho sobáša. V Starej radnici a na obede v Obecnom dome sa zišlo 20-25 disidentov vrátane Václava Havla. Po obede mi povedal, že táto udalosť bola preňho tou najkrajšou udalosťou za posledné dlhé roky a že mu vohnala slzy do očí. Po obrade pri pohári vína v historickej reštaurácii pri Starej synagóge žartom vyhlásil, že to bola v istom zmysle historická chvíľa - „akési zmierenie medzi nami a režimom“!! Prorocky predpovedal, že o tri roky to bude ešte lepšie a že Vilém Prečan tu bude sedieť s nami.

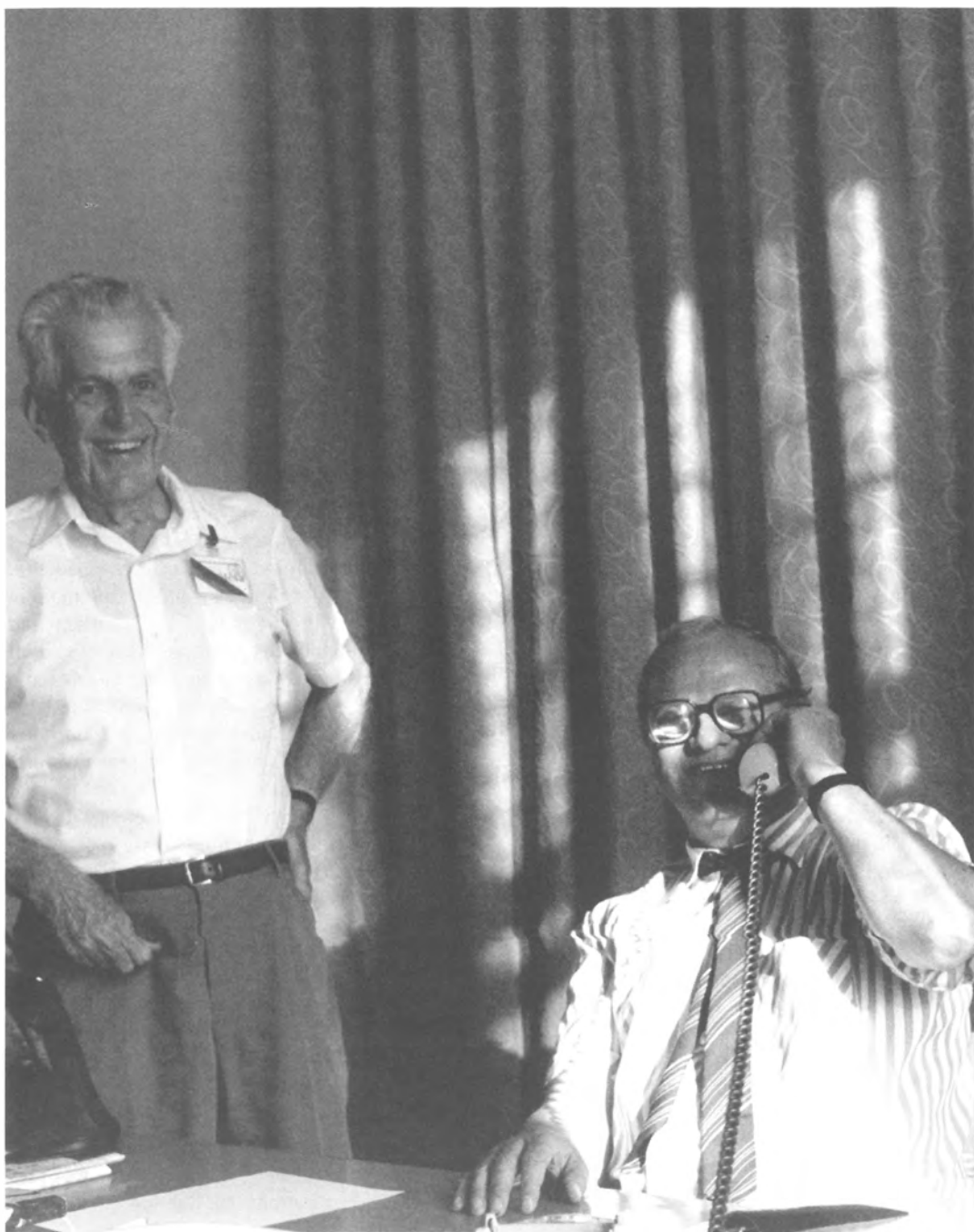
A potom v roku 1990 skutočne nastala zmena. Stretli sme sa v jeho pracovni na Pražskom hrade, kde pracoval ako prezidentov poradca. Kráčali sme po „chodbách moci“, ako som ich nazval - a on so smiechom odvetil, že by to bol dobrý názov pre jeho nasledujúcu knihu. Keď

which gave meaning to his life“, he confided, but feared for the consequences. His dear wife, Eva, accepted his dissident activity with reserve and was afraid of the effects it would have on the life of Milan and the family. His subsequent imprisonment for thirteen months was devastating for her. I called him a few hours after his release from prison to welcome him home and he was almost too shaken to speak in English. His younger son followed his example and wrote in samizdat.

During the eighties we had two momentous rendezvous. In 1984 we had what he called “a miracle”, a reunion with Jiřina Šiklová in the Prague apartment of our dear friend, Lisa Rudinger. Later that year he came up from Bratislava, with Eva and both the Kusýs, to the ‘chata’ of Eva’s parents near Brno. He told me of his prison experience and of his new work as a documentarist. “We were not really dissidents, or even political people”, he told me, they did try to enjoy life in spite of hardships. His expectations were still modest. He did not expect great change, and certainly did not look either for revolution or a utopia. Their independent activity was an act of moral defiance of the regime and its “civilized violence” as he called it.

When we met again in 1987 things were already beginning to change, he said, as a result not of power political struggles, but of social development which would eventually bring about changes in leadership and in policy. Milan and Eva came to Prague for the celebration of our 50th golden wedding anniversary in ‘Staroměstská Radnice’ and dinner in the ‘Obecný dům’ - both of which were attended by some 20 to 25 dissidents, including Václav Havel. This occasion, he said after the dinner, was the most wonderful event for many years, it had brought tears to his eyes. After the ceremony, over a glass of wine at the historic Old Synagogue Restaurant, he said jokingly that it had been a kind of historic moment, “a reconciliation of us and the regime”!! In three years, he predicted prophetically, things would be still better and Vilém Prečan would be sitting here with us.

Then in 1990 things had indeed changed.

SKILLING V ŠIMEČKOVEJ PRACOVNI NA PRAŽSKOM HRADE, LETO 1990
SKILLING IN ŠIMEČKA'S OFFICE AT THE PRAGUE CASTLE, SUMMER 1990

sme neskôr obedovali spolu s Vilémom a Helenou Prečanovcami a s Jiřinou Šiklovou v Levom dvore, všetci hovorili o tom, že po páde komunizmu ľuďom chýba samostatnosť a o-chota pracovať. Milan nostalgicky spomínal na zlaté disidentské časy a zdalo sa, že vo svojej vysokej funkcii sa necíti doma - vravel, že by bol radšej zostal nezávislým kritikom v Bratislave. Prácu poradcu prijal zdráhavo až keď mu Havel povedal, že sa riadi Dalajlámovou radou, aby sa pri výbere svojich poradcov vyhýbal tým, čo majú osobné ambície a dôveroval iba tým, čo ich nemajú. Milan najprv rozdelenie Československa neočaká- val, ale začínal si ho uvedomovať v celej jeho vážnosti. Zaoberal sa týmto problémom pre- dovšetkým teoreticky. Bol presvedčený, že o- semdesiat percent Slovákov chcelo zostať v spoločnom štáte s Čechmi. Prezident sa roz- hodol zriadiť prezidentskú kanceláriu na Bratislavskom hrade, aby Slováci cítili, že je ich prezidentom. Žiaľ, nestačilo to a ani Milan, ani prezident nemohli o dva roky neskôr rozdele- niu nijako zabrániť.

Netušil som, že na tomto obede sme sa stretli posledný krát - o mesiac nato neočaká- vane zomrel. Mal ísť do Vancouveru prednášať na University of British Columbia a cestou sa zastaviť u mňa v Toronte. Jeho tragická smrť znamenala pre mňa stratu veľkého osobného priateľa a pre prezidenta stratu múdreho po- radcu. Dnes žije iba v našich spomienkach a v spomienkach mnohých ďalších ako odvážny a múdry človek (a ako človek s veľkým zmyslom pre humor), ktorý prispel k pádu komunizmu v Československu - a keby žil, možno by ešte vý- znamnou mierou prispel do života oboch slo- bodných krajín.

Z anglického originálu preložila **Lubica Hábová**

We met at his office in the Castle, and walked down "the corridors of power", as I called them - a good title for his next book, he said laughingly. Later at lunch in the Lion's Court with Vilém and Helena Prečan, and with Jiřina Šiklová, all were obsessed with the fact that after the fall of communism people lacked independence and a readiness to work. Milan waxed nostalgic about the golden days of dissidence and did not seem to feel at home in high office - he would have preferred, he said, to have continued as an independent critic in Bratislava. He had reluctantly accepted the job only when Havel had told him of the Dalai Lama's advice. In choosing his advisers, he had said, Havel should shun those who had personal ambitions but trust only those who had none. At first Milan did not expect separa- tion of Czechs and Slovaks but had come to realize its full seriousness. The problem was foremost in his mind. He was convinced that eighty percent of Slovaks wanted to remain in a union with the Czechs. The President had decided to establish an Office of the President in the Bratislava Castle to give Slovaks the feeling that he was their President. Alas, this did not suffice, and neither he nor the President could do anything to prevent parti- tion two years later.

Little did I know that this lunch with him was to be our last meeting before his sudden and unexpected death one month later. He was to have journeyed to Vancouver for a lecture at the University of British Columbia and was to have stopped off for a visit with me in Toronto. His tragic death was for me the loss of a great personal friend, and for the President, of a wise counsellor. Now he lives only in our memory and the memory of many others as a man of courage and of wisdom (and of great good humour) who contributed much to the fall of Communism in Czechoslo- vakia and had he lived, might have made other notable contributions to the life of the two liberated countries.

ZUZANA SZATMÁRY SZATMÁRY O ŠIMEČKOVI

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Leto sa v Bratislave zvykne rozvalovať bez ohľadu na režim a dobu. Vždy je nejaká doba. Vraciam sa z nočnej a potom z celodennej služby v polepšovni na dolniakoch, podvečer sa skočím okúpať na Zlaté piesky, zozadu a zadarmo. Na rohu Obrancov mieru, Pražskej a Malinovského stretám mamu, ktorá napriek lepeniu obálok v zatuchnutom úrade a napriek režimu žiari a poteší ju, keď sa za ňou s uznaním obzrie hoci aj orgán Verejnej bezpečnosti. Otec natiera v Slovnafte zábradlia, opálený ako kočovný Cigán. Stojíme obe v rade na zmrzlinu na zastávke trolejbusu. Vysoký štramák a vyfachaný fešák pred nami nás pozýva a kupuje tri porcie. Mama mi predstavuje Šimečku.

S obdivom a rozkošou sa zúčastňujem galantnej a koketnej debaty manuála-filozofa a herečky-baliarky kníh, sú neuveriteľní, horúca križovatka sa mení na rakúsko-uhorský Prešporok a títo dvaja užitočujú v čarovnej konverzácii všetko, čím boli predtým a čím neprestali byť. Šarm a komplimenty sa sem-tam jemnými prstíčkami dotknú aj mňa. Odvtedy som si nikdy nekúpila dávkovanú zmrzlinu.

Hrozno je kyslé a tak som sa s otcom naučila piť s kávou tuzemský rum. To si obaja môžeme dovoliť v každej kaviarni. Podarilo sa mi konečne ako-tak slušne zamestnať. Veľká výhoda je, že v inžiniersko-projektovej organizácii mám prístup ku xeroxu, čo je v tých časoch potrebný unikát. Šedivo mrholí, svetla sú slabé a otec ma otravne poučuje o konšpirácii pri rozmnožovaní. Mám pocit, že už neznesiem celoživotné kontrolovanie, preverovanie a poučovanie, nedôveru. Učitelia, rodičia, zamestnávateľia. Ak vraj dôverujú, tak preverujú. Prichádza Milan Šimečka a otec hovorí, ako mi treba zdôrazniť a ešte inak vysvetliť, čo mám a čo nemám robiť. Šimečka chvíľu počúva, pozrie na mňa a usmeje sa: „Netreba jej nič hovoriť, vie, čo má robiť, dôveruj jej. Ja jej dôverujem.“

Drnčí pokladňa, stromy sa v daždi nehýbu, nevidno na druhý breh Dunaja, o piatej musím vstávať do práce. Prvýkrát v živote mi niekto povedal, že mi verí.

Malý brat mojej kamarátky Mangy, Samko Abrahám, prekvapujúco preletel železnú oponu a prišiel domov na návštevu z Kanady. V tradične pohostinnom dome na Suvorovovej ulici sa jeho mama prekonáva, šedivosť a nuda znormalizovaného mesta zívajú cez veľké okná na prepchatý stôl. S udivenou zdvorilosťou počúvam o svetovom intelektuálnom ruchu, o akýchsi nových trendoch v myslení, o knihách, ktoré nikdy neprečítam. Malý brat poriadne vyrástol, odprevádza ma za roh na Fučíkovú, kladie mi otázky. „Poznáš Milana Šimečku? Chcel by som sa s ním stretnúť. Mohla by si povedať otcovi, dalo by sa to zariadiť?“ „Nie, vôbec nie,

ani neviem, o kom hovoríš, opýtam sa.“ Samko sa čuduje, „...to nie je možné, vieš ty vôbec, aké veci píše?“ a ja krútim hlavou. Nemám žiadny pocit, iba nezmyselne hovorím, nie, nepoznám. Lebo sľub je ako oltár, vystavený bohu.

•

Đuro Špitzer, môj otec, bol od Milana Šimečku omnoho starší. Napriek tomu som pri ich rozhovoroch mala vždy opačný dojem. Otec o mame často tvrdil, že na jej šťastie nikdy nedospela, on však popri „starom Milanovi“ pôsobil ako chalan, rozčúľil sa, vyletel, sporil sa. Mala som párkrát možnosť počúvať drásajúce rozhovory o vine a zodpovednosti za ich komunistickú minulosť. Leitmotívom týchto rozhovorov bez šťastného konca bolo v zime roku 1989 a nasledovných niekoľko mesiacov toto: „Nemôžeme ísť do funkcií, nemáme právo nikomu radiť. Búrali sme kapitalizmus a budovali komunizmus. Ako by sme teraz mohli s čistým svedomím búrať komunizmus a budovať kapitalizmus?“

Hľadanie viny a zodpovednosti pôsobilo na mňa v ich vlastnej interpretácii ochromujúco a deptajúco, lebo v tom čase ich oboch okiadať a uctievať. Milan Šimečka bol predsedom našej nadácie a denne som bola svedkom jeho kontinuálnej zvedavosti na ľudské osudy, zámyery, úmysly. Akoby sa neustále chcel ešte čosi dozvedieť, akoby títo opytovaní mali čomusi poslúžiť. Múdry je ten, kto sa učí od každého človeka.

•

Otec mal na mňa vždy obrovské nároky. Intelektuálne, športové, charakterové, študijné. Priznať, že niečo neviem alebo nezvládnem, bolo neodpušiteľné. Prvý muž v mojom živote, ktorý bez ostychu priznal, že niečo nevie a zvyšoval hodnotu toho druhého svojimi otázkami, bol Šimečka. Na cestách do Prahy ma naučil, že nie je hanbou nevedieť a nie je hanbou pýtať sa.

Pred vynúteným a vyproseným odchodom Milana Šimečku na Pražský hrad k prezidentovi Václavovi Havlovi sa okolo jeho syna, „malého Milana“, môjho priateľa a mňa kopili a rojili možnosti, funkcie a pozície, posty v zahraničí. Stále som mala pocit, že všetko je akýsi omyl, že také nebýva, že zase niekto povie, že sme outsideri, veď nič poriadne nevieme. „Starého Milana“ kváril choroba a on aj môj otec akosi neradostne a bokom, nedvojak, sem-tam vykročili z nacvičenej pózy nezávislých šarmanťákov. Pochybovali veľmi vecne a môj otec neustále otravoval: „Po eufórii príde pomsta.“ V nadácii na Staromestskej si „starý Milan“ pred odchodom do Prahy posadil pred seba „malého Milana“ a mňa a s prekvapivým unaveným pátosom, nejako sa tam ocitol náš kamarát Miloš Žiak, povedal: „Odchádzam proti svojej vôli, ale vy nikam nechodte, Slovensko vás bude potrebovať.“ Ako osprostý pajác som rovnako pateticky prikývla. V roku 1999 mi do talk-show v septembri v rádiu Twist zavolať dôchodca Julo: „A vy čo ste urobili pre Slovensko?“

•

Majitelia mŕtvych zahájili po absurdnej pražsko-hradnej smrti Milana Šimečku šimečkovský boom. Môj otec niekoľko ráz utrúsil, že dúfa, že po jeho smrti to nebude tak prešpitzerované, ako vykladači Šimečku prešimečkovali slovenskú intelektuálnu skutočnosť. „Nerád by som po smrti liezol niekomu tak na nervy, ako mi po smrti lezu na nervy Šimečka a Tatarka.“

•

Stalo sa, že ktosi stratil perlu. Nech sa ocitla kdekoľvek, zostane perlou, ale vlastník neprestáva oplakávať stratu. Podobne smrť spravodlivého je citeľnou stratou pre dobu, do ktorej patril. /Talmud/.

JIŘINA ŠIKLOVÁ

VZPOMÍNKA NA MILANA ŠIMEČKU THE MEMORY OF MILAN ŠIMEČKA

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Za sklem knihovny v jídelně mám velkou černobílou fotku Milana Šimečky. Silné brýle na očích, pravou ruku rozevřenou, trochu atypicky v saku a s kravatou. Proč ne, bylo to již po převratu, v září 1990, přesně čtyři dny před jeho smrtí. To ale nevěděl ani on, ani my. Diskutovalo se o národnostních otázkách a prvních signálech o možném rozdělení Československa. Milan byl z toho nešťasten. Přestože psal svoji habilitaci o utopích, sám byl idealista a utopista a moc reálně na zemi nestál. Nechtěl nikdy dělat politiku a přesto ji - vlastně proti své vůli - dělal.

Scházeli jsme se občas na jeho chalupě v Cyrilově. Základ tvořila parta těch, co jsme kdysi byli společně ve vězení. Další se připojili. Milan dovedl sdružovat lidi, a na každém setkání si dokonce připravil jakýsi program, kladl nám otázky a my se museli k jeho otázkám vyjádřit. Tím rozpoutal diskusi. Pamatuji se na jednu z těch otázek, které skoro vždy opakoval. Představte si, že nastane svoboda a vy budete mít k dispozici tři minuty v rádiu nebo televizi. Co řeknete? Jste na to připraveni? Na svoji odpověď si již nevzpomínám, ale Milanovu si pamatuji. Za nejdůležitější považoval říci lidem, že za to, co zde se stalo se

I have a big black-and-white photograph of Milan Šimečka behind the glass of the bookcase in my dining room. He is wearing thick eyeglasses, his right hand is outstretched, and, somewhat atypically, he is dressed in a jacket and tie. And why not? For the picture was taken soon after the changes, at our meeting in September 1990, exactly four days before he died. Of course, neither he nor we knew it then. A discussion was underway at that time about the national question and about the first signs of the possible break-up of Czechoslovakia. This prospect made Milan unhappy.

Milan was an idealist and a utopian, his feet were never firmly planted on the ground. He should have known better, perhaps, because he had written his doctorate about the false promise of utopias. He never wanted to get involved in politics and yet was involved in it despite himself.

We used to meet occasionally at his country house in Cyrilov. The core group comprised those who had been imprisoned together in the past. Others joined us. Milan had a real talent in bringing people together to talk: he prepared the agenda for each meeting, and drew up a list of questions that he would then make us answer. This is how he started each discussion. I remember one question that he often repeated: "Let's imagine freedom comes and you will have three minutes at your disposal on the radio or on the television.

ŠTASTNÍ OPĚT SPOLU / A HAPPY REUNION IN JUNE 1984 IN PRAGUE: ŠIKLOVÁ, SKILLING, ŠIMEČKA

společností, s hospodářstvím, s morálkou lidí, nemohou jenom Rusové, tedy Sověti, ani jenom nomenklatura, ale především my sami, tedy naše společnost, Češi a Slováci. Obával se, že lidé budou mít snahu vše svést na druhé, sami se stylizovat do role obětí. Předvídal, přestože nebyl prognostik, docela dobře.

Ludvík Vaculík v jedné takové Milanově anketě řekl, že by se napřed přesvědčil, že je to skutečně „life“, tedy jasně necensurované vysílání, a tedy, že již zde opravdu existuje svoboda. Pak by prý mikrofon přenechal někomu jiného, protože by to znamenalo, že censura byla zrušena, moc ÚV KSČ padla, a tak prý politiku mají dělat politici, a ne spisovatelé. Milan s tím ale nesouhlasil. Když jsme se všichni vyjádřili, měl pro nás Milan Šimečka ještě jednu odměnu. Tedy ne pro všechny, jenom pro ty, kdo dobrovolně umyli nádobí. Kdo nádobí uklidil, mohl se podívat na dlaždičky, jimiž byla pokryta stolička vedle dřezu, na kterou se nádobí pokládalo. A tam byla krásná dlaždička s portrétem J. V. Stalina a Klementa Gottwalda. Portréty jsme se potěšili.

What would you say? Are you prepared for that?” I cannot remember my answer but I remember Milan’s. He considered it most important to say that all that had happened to our society, our economy, our moral life under communism was not only the responsibility of the Russians, then Soviets, or the nomenklatura, but also – and above all – our own responsibility, the responsibility of our society, the responsibility of average Czechs and Slovaks. He feared that people would blame others for everything and clothe themselves in the role of victims. Though he was not a professional forecaster, his prediction was pretty accurate.

Ludvík Vaculík’s response to the question was that he would first check to see that the broadcast was live and uncensored, to ensure that freedom really existed. He would then leave the microphone to someone else, since that would signify that censorship was abolished, that the rule of the Central Committee of the Communist Party was over, and that writers could now safely leave politics to the politicians. Milan did not agree.

After we all said what we thought, Milan Šimečka had another surprise for those of us who volunteered to wash up the dinner dishes. Whoever helped put away the dishes was allowed to take a look at the tiles that covered the seat of the chair next to the sink. And there were a pair of beautiful tiles bearing the portraits of J. V. Stalin and Klement Gottwald. Those portraits delighted us.

LUDVÍK VACULÍK HLEDÁNÍ V PÍSKU

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Byl to Vladimír Blažek z Brna, který v kterémsi roce počínajícího „obrodného procesu“ pravil, že mě seznámí s člověkem, jehož musím znát, protože je v čemsi souladný se mnou a v nečem jiném je kontrapunktický. A setkali jsme se všichni tři, já, on a Milan Šimečka, v Kroměříži. Vladimír byl takový skladebný člověk: cítil, čeho, koho je třeba, aby skladba byla dobrá, uplná. A to se potvrdilo. Milan potom byl opěrným prvkem naší společnosti: představoval v ní budoucnost.

Ve skupině okolo *Obsahu* se sešli i lidé, kteří by se k sobě v normálních poměrech sotva dostali: protože lidé se shlukují pro příbuznost. My jsme drželi všichni pohromadě přes rozličnost. A to znamená vlastně, že nás spojovala jakási lidská vlastnost, jež převažuje nad ideologií, dokonce nad názorem. Milan byl analytik, který v deprimujícím chaosu událostí, událostí většinou bez pohybu, uměl najít prvek vývoje, slibný moment. Tehdy, v těch sedemdesátých a dalších letech se toho opravdu málo dělo, všechno bylo jakoby opakem dění: kamenělo. Myslím, že Milanova politologická metoda sa zakládala nikoli na faktech a jejich výběru, ale ... na jeho povaze. Prostě to, co jiný viděl beznadějně, on potřeboval drobně přeskládat, obrátit, podrobit otázce, aby přece jen našel zrno budoucnosti. Jako zlatokop, který přeosívá a propláchně tuny písku pro šupinku zlata. Také zlatokop a nezlatokop se vlastně liší po-

vahou, letorou, zatímco terén je pro oba stejný.

Ale vnímal jsem Milana také jako otce synů a manžela své ženy. Po setkání, cestou domů, večer před usnutím a podobně, vracela sa mi jeho gesta, slova i jejich tón, a provokovala mě ke srovnávání s mými: působila na mě nabádacvě. Mám říct, proč mi ho bylo líto? Někdy ho ve vzpomínce vnímám jako děcko, většího kluka. Myslím, že životu víc dával, než dostával, a mezi dlužníky jsem i já. Když umřel, nejprve jsem to jaksi neuznával ani. Myslel jsem na něho často. Teď, co už na něho vzpomínám míň, je v tom pocit viny: něco jsem měl já víc dělat, dávat...

ŠIMEČKA A VACULÍK, 1978